

Themadubbelnummer:

Groesbeekse vogelaars

met oa:

- * Ei
- * Groesbeeks roofvogelonderzoek
- * Dick's vogeljubiläum
- * Interview met Mientje Piels
- * Gierende zwaluwen en Kieuwieten
- * Zwarte vogelvrienden
- * Het verborgen leven van vogels
- * Langs het tuinpad van mijn vader
- * Bij de vogels thuis
- * Zo licht als een veertje

GROESBEEKS
milieu
journaal

2007-128/129

kennismakingsprijs €3,00

Verschijningsdatum november 2007

Inhoud

Het Groesbeeks Milieujournaal is een uitgave van de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek en verschijnt driemaandelijks. Kosten: minimaal 15,00 euro per jaar. Opgave bij het secretariaat.

REDACTIE

Henny Brinkhof
Niek Willems
Willemijn van Rooij
Peter Pouwels

MEDEWERKERS

Jeske de Bekker
Dianne de Bruin
Jan Jacobs
Henk Klaassen
Raymond Klaassen
Gerard Müskens
Annemieke Nillessen
Stijn Schreven
Johan Thissen
Dick Visser

OMSLAG

Ingrid Claessen

SECRETARIAAT

Postbus 26
6560 AA Groesbeek
redactie: 024-3974221
gironr. 52.75.384
bankrek. 1174.42305

DRUK

Werkenrode, Groesbeek

Voorwoord van de redactie	3
Ei door Niek Willems	4
Groesbeeks roofvogelonderzoek door Gerard Müskens en Johan Thissen	9
Dick's vogeljubiläum door Dick Visser	13
Interview met Mientje Piels door Willemijn van Rooij	16
Gierende zwaluwen en Kieuwieten door Henk Klaassen	18
Wie kent Groesbeek	22
Zwart gevederde vrienden door Henny Brinkhof	23
Langs het tuinpad van mijn vader door Peter Pouwels	29
Het verborgen leven van vogels door Jan Jacobs	32
De Aardsterren door Annemieke Nillessen	35
De Aardhommels door Henny Brinkhof en Stijn Schreven	36
De Aardmannetjes door Dianne de Bruin	38
Bij de vogels thuis door Raymond Klaassen	39
Weet je weetje door Jeske de Bekker	42
Werkochtend Landschapsbeheer Groesbeek onder toezicht van de Ploegdriever(s)? door Peter Pouwels	44

DIT MILIEUJOURNAAL IS GEDRUKT OP CHLOORVRIJ GEBLEEKT PAPIER

Voorwoord

Groesbeek is rijk aan vogelaars, mensen die een groot deel van hun (vrije) tijd besteden aan het observeren van vogels. Sommige vogelaars zijn soortenjagers en reizen stad en land af om zoveel mogelijk soorten op hun lijstje te krijgen. In het jargon worden die ook wel DBA-ers genoemd (DBA staat voor Dutch Birding Association). Anderen doen onderzoek aan de vogelwereld en dragen zo bij aan het vergroten van de kennis over vogels. De meeste Groesbeekse vogelaars doen dat laatste. Neem nou Dick Visser die al 50 jaar onderzoek doet aan de vogelstand, of Gerard Müskens, Johan Thissen, Ronald Zollinger, Gerrit Nillessen en vele anderen die al bijna 40 jaar de roofvogels van het Ketelwald bestuderen. Wat een schat aan informatie is voortgekomen uit dit werk dat zijn gelijke in Nederland nauwelijks kent. Henry Brinkhof heeft zich op het gedrag van één vogelsoort toegelegd, de Zwarte specht, en Jan Jacobs heeft zich gespecialiseerd in de Kerkuil. Dat laatste heeft geleid tot de vorming van de Kerkuilenwerkgroep Betuwe-Oost, waar al weer Ronald Zollinger één van de drijvende krachten is.

Groesbeek is altijd een dorp geweest met een nauwe band met de natuur. Het bos was voor veel inwoners hun tweede thuis. De bosbessenpluk is legendarisch. De hele jeugd zat de tijdens de bosbessenvakantie in het bos en vulden met die inkomsten het karige bestaan aan. Een grote groep was ook buiten het bosbessenseizoen in het bos te vinden. Ze maakten heimandjes en bezems, stroopten of vingen zangvogels voor de verkoop, kinderen haalden vaak vogelnesten uit. Zij hadden veel kennis over de natuur, maar de natuur had voor hen vaak slechts een economisch doel. Peter Pouwels haalt hierover in zijn artikel jeugdherinneringen op. Slechts een enkeling was natuurbeschermer, zoals Ben Thissen en Sjef Reichgelt, beide met Jan Norp oprichters van de WMG. Die oude generatie stropers, vogelvangers en vogelbeschermers verdwijnt langzaam van het toneel, maar zij hebben hun enthousiasme en kennis weten over te dragen op de volgende generatie, die juist door de schoonheid en diversiteit van de vogelwereld werd gegrepen en zich inzet voor de bescherming van vogels. Door de langjarige onderzoekingen die zij in gang hebben gezet, waarvan het eerder genoemde roofvogelonderzoek wel het meest in het oog springend is, maar ook door het kerkuilenonderzoek en het weidevogelonderzoek van Henk Klaassen is weer een nieuwe generatie vogelaars gevormd. Raymond Klaassen is daar een voorbeeld van. Hij is als gepromoveerd bioloog zelfs professioneel vogelonderzoeker geworden in Zweden!

Momenteel tekent zich in Groesbeek al weer een nieuwe generatie vogelaars af: Stijn en Kees Schreven kennen de vogelwereld op hun duimpje en sluiten zich al aan bij allerlei onderzoeksgroepen. Stijn is onlangs begonnen met een studie biologie en heeft zich in het afgelopen jaar toegelegd op de libellenwereld. In het volgende milieujournaal zal hij zijn gegevens publiceren. Zijn jongere broer Kees doet al jaren mee aan het weidevogelonderzoek van Henk en heeft zich onlangs ook aangemeld voor het roofvogelonderzoek. De jongste telg van de Groesbeekse vogelaarsfamilie is Youri van der Horst die nog op de basisschool zit (groep 8) en ook al enkele jaren meedoet aan het weidevogelonderzoek van Henk. Hij bezit een vogelkennis waar menig volwassene jaloers op zal zijn.

Ongetwijfeld is de jonge generatie beïnvloed door het enthousiasme waarmee de vogelaars hun activiteiten uitvoeren. Ook de oprichting van de jeugdnatuurclub de Aardhommels door Henk Klaassen 13 jaar geleden heeft zijn steentje bijgedragen. Liefde en interesse voor de natuur zijn misschien aangeboren, maar wanneer ze zich niet kunnen ontwikkelen door gebrek aan contact met de natuur, verdwijnen ze. Initiatieven als de Aardhommels en de oprichting enkele jaren geleden van de Aardmannetjes van Dianne de Bruin en de Aardsterren van Annemieke Nillessen, voor de nog jongere kinderen, zijn daarom zeer belangrijk. De praktijk is nog steeds de beste leermeester.

De redactie

Ei

Ik weet het, het is nog lang geen Pasen. Toch leek het me leuk om eens wat te roeren in het thema ei. In positieve zin dan. Hier niks over van Deurzen, en 'ei' als scheldwoord of protest projectiel. Bijna de hele dierenwereld legt tenslotte eieren dus het is zeker interessant om er eens wat meer over te weten.

Laten we eens beginnen met wat etymologische ei-genaardigheden (da's m'n laatste woordspeling, ik beloof het). Etymologie, voor degenen die het niet weten, is de wetenschap die zich bezig houdt met de verwantschap en de oorsprong van woorden. Een soort taalkundige evolutieleer zou je kunnen zeggen.

Het woord 'ei' zien we in een taalkundig verwante vorm terug in het Nederlandse woord 'eiland'. Ook in de uitspraak van het Engelse 'island' trouwens. Die 's' wordt niet uitgesproken en is een relatief jonge toevoeging om het woord meer in overeenstemming te brengen met een ander Engels woord voor eiland (isle) dat uit het Latijn stamt. 'island' is net als 'eiland' van Germaanse oorsprong.

Ook in namen van eilanden zien we het ei terug, met name in het buitenland. Denk aan het Duitse waddeneiland Norderney en de Britse kanaal eilanden Jersey en Guernsey. De Nederlandse tegenhanger van het 'ei' achtervoegsel is 'oog'. Schiermonnikoog en Rottumeroog zijn bekend, maar aan de Duitse kant hebben we onder andere ook nog Langeoog en Spiekeroog. Verderop in het waddengebied vinden we eilanden waarvan de naam eindigt op 'ø' maar dan zitten we al in Denemarken.

In het Engels zien we het woord 'oog' terug als 'eye' en 'ei' als 'egg'. Omgedraaid dus eigenlijk. Lang geleden kende het Engels behalve het woord 'eggs' (eieren) ook wel het woord 'eyeren'. Wat in ieder geval duidelijk is is dat we verwantschappen zien tussen ei-ey(e)-oog, in de zin van ei, eiland en oog. De gemeenschappelijke oorsprong lijkt de ovale vorm van eieren, ogen en eilanden.

Verrassend is het om in het Duits nog de woorden 'Auge' (oog) en 'Aue' (ooij) te zien. Een ooij (periodiek overstroomd gebied) is natuurlijk geen eiland, maar ooijland en eiland blijken toch verwant, kennelijk maakte men lang geleden niet veel verschil tussen overspoeld en omspoeld land.

Goed, we zijn dus weer in de buurt aanbe-land. Dan kunnen we eens kijken naar de ei-vormen in biologische zin. Waar komt de vorm van een ei (en dan heb ik het met name over vogeleieren) vandaan? Daarvoor moet ik eerst in het kort beschrijven hoe een vogelei tot stand komt.

Het begint allemaal net zoals bij mensen met een eisprong. Een eitje (eicel) dat daarvoor aan de beurt is komt vrij uit de eierstok (ovarium) en komt terecht in de eileider (oviduct). Daar kan het eitje al dan niet bevrucht worden door een zaadcel. Bij mensen gaat het eitje in een tamelijk oorspronkelijke vorm richting de baarmoeder, maar bij vogels gaat het anders, daar worden al tijdens de gang door de eileider lagen materiaal afgezet op de eicel, het eiwit. Verderop wordt de schaal op het ei afgezet, het is een laag die bestaat uit proteïnen (ja, die heten in het Nederlands 'eiwitten', maar dat is in deze context erg verwarrend) en kalkmineraal. De proteïnen vormen een soort driedimensionaal netwerk waarin het kalkmineraal gevangen zit.

Goed, terug naar de vorm: De eicel kan niet zoals een zaadcel zwemmen. De eicel moet worden getransporteerd door de eileider zelf. Bij mensen gaat dat met trilhaartjes die aan de binnenkant van de eileider zitten. Bij vogels gaat het anders, daar is de eicel te groot voor trilhaar-transport. Bij vogels 'knijpt' de eileider als het ware het ei voort, door te vernauwen achter het ei. Wij kennen zo iets zelf ook, in de slokdarm bijvoorbeeld, waar een ingeslikte hap eten ook op deze wijze wordt voortgeduwd.

Door dit knijpwerk wordt het vogelei spitsier aan de achterkant. Hoe spits, dat verschilt per vogelsoort. Vogels die hun nesten op rotsrichels maken hebben vaak erg spitse eieren, als ze dan weggrollen dan rollen ze in een kleine cirkel en dus niet van de rots af de zee in. Ook Kieviten en andere weidevogels hebben vaak spitsere eieren, als er dan vier met de punt tegen elkaar liggen, nemen ze weinig ruimte in. De compacte ligging is efficiënt met ruimte en het broedt gemakkelijker als de eieren goed bij elkaar blijven liggen.

Vogels die in holtes broeden hebben soms bijna ronde (bolvormige) eieren. In een holte kan een ei toch geen kant op. Hoe het ze lukt om het ei niet te vervormen heb ik niet kunnen vinden.

Oplettende lezers zal het misschien opgeval- len zijn dat het ei aan de achterkant puntig is en aan de voorzijde stomp. En dat het ei ge-

Kippenei

Bijenraat van Honingbij met eieren

legt wordt met de stompe kant eerst. Het is vast gemakkelijker om een ei te leggen met de spitse kant eerst, maar de legdarm bevat nu eenmaal geen ei-omdraaier.

Sommige schildpadeieren zijn qua vorm en hardheid niet te onderscheiden van vogeleieren, maar bij de meeste andere dieren verschillen de eieren radicaal van het stereotype kippenei.

Eitjes van Gaasvlieg op steeltjes

Insecten leggen eitjes van zeer variabele vorm. De honingbij bijvoorbeeld heeft langwerpige, vrij dunne worstvormige eieren. Maar ook bolronde eieren, conische en boonvormige eieren, en tonnetjes met een deksel komen voor. Een paar soorten zoals de gaasvlieg leggen eitjes met lange dunne steeltjes, zo kunnen vijanden er moeilijk bij, en vooral ook de broertjes en zusjes niet. Daarnaast zijn de eitjes van insecten en met name vlinders soms van een mooi reliëf voorzien.

Eitjes van het koolwitje hebben een mooie structuur

De eieren van vissen en amfibieën zijn weinig spectaculair van vorm, met uitzondering van sommige roggen- en haaieneieren. Die zien er zo vreemd uit dat ze in Engelstalige landen 'zeemeerminhandtasjes' worden genoemd als ze aanspoelen op het strand. Niet alle haaien leggen trouwens eieren, een aantal soorten brengen levende jongen ter wereld, een verschijnsel dat we ook bij sommige andere vissoorten zoals Guppy's zien

Haaienei

Roggenei

en bij onze eigen Levendbarende Hagedis. Meestal gaat het om eitjes die vlak voor de geboorte uitkomen.

Heel bijzonder is dat bij de Verpleegsterhaai de eieren al eerder uitkomen en dat de grotere jongen de kleinere al in het moederlichaam verorberen. Prenataal kannibalisme. Met zulk extra voedsel kunnen de overgebleven jongen nog wat langer beschermd blijven zitten in de moeder en zijn ze sterk en ver ontwikkeld bij de geboorte.

Wat zeker ook spectaculair is aan visseneieren is de hoeveelheid waarin ze soms gelegd worden. Een grote volwassen kabeljauw kan tot wel 5 of 6 miljoen eieren produceren. Wel hele kleine eieren natuurlijk.

Reptieleneieren lijken het meest op vogeleieren, maar ze zijn hiervan meestal duidelijk te onderscheiden door hun minder puntige vorm. Ook hebben deze eieren meestal geen kalkschaal, maar een taaie leerachtige huid. Van dinosauriërs zijn fossiele eieren bekend. Daaraan kun je wel de vorm goed zien, maar of de schaal hard of zacht was is moeilijk te beoordelen, want aan een fossiel ei is alles hard en stenig.

Zoogdiereieren (ja je leest het goed) zijn te vergelijken met reptieleneieren, niet puntig en met een zachte schaal. Er zijn maar drie soorten eierleggende zoogdieren: het Vogel-

Versteende eieren van de Steganosaurus bekdier en 2 soorten mierenegels uit Australië en Nieuw-Guinea. Van het Vogelbekdier is bekend dat de eieren 28 dagen in het moederlichaam blijven, voordat ze worden gelegd. Daarna worden ze nog 10 dagen gebroed. Bij vogels ligt dat precies andersom: kort in het lichaam en lang in het nest.

Bij bepaalde reptielen, bijvoorbeeld ring-slangen, zitten de eieren in meer of mindere mate aan elkaar geplakt. Mensen met ervaring met het broeden van kippen zullen

Een mix van insecteneieren

misschien denken dat zulke geplakte eieren niet gekeerd kunnen worden tijdens het broeden (of het hele pakket moet tegelijk gekeerd worden). Maar ten eerste broeden ringslangen niet en ten tweede sterft een reptielenembryo vaak door het ei te keren. Het bezwijkt onder het gewicht van de ei inhoud.

Bij een vogelembryo is dit niet het geval, omdat het meer centraal in het ei ligt, op zijn plaats gehouden door de zgn. hagsnoeren. Dat zijn die witte sliertjes die aan de dooier vast zitten, goed te zien als je een ei bakt met een hele dooier. De dooier hangt als een soort hangmat tussen de beide uiteinden in het ei.

Als je dus een reptielenei vindt, blijf er van af, het is veel gevoeliger dan een vogelei!

Een embryo in een ei ademt trouwens door microporiën in de schaal.

Omdat een ei een geconcentreerd voedselpakket is waar een compleet nieuw dier uit tevoorschijn moet komen, kan het bijna niet anders dan dat een ei een uitstekende voedselbron is, en niet alleen voor het embryo. Vele vleesetende dieren hebben ontdekt dat eieren uitstekend gegeten kunnen worden en bovendien niet de hele tijd wegrennen.

De eierleggers hebben een paar oplossingen tegen eierdieven. Eentje heb ik al verklapt: geen eieren leggen, maar volgroeide jongen ter wereld brengen. Een succesformule toegepast door alle zoogdieren (op de genoemde drie soorten eierleggers na). De buideldieren doen het in twee stappen, de andere zoogdieren in één stap. Voor vogels is deze formule niet haalbaar, het gewicht van de eieren in het moederlichaam zou het vliegvermogen nadelig beïnvloeden. Een loopvogel zou in de toekomst kunnen evolueren naar een levendbarende soort misschien.

Blijven er nog twee strategieën over: de eieren goed bewaken of verstoppert en giftige eieren produceren. Het gebruik van gif brengt problemen met zich mee, ook het embryo moet er mee overweg kunnen. Vandaar dat bewaken en verstoppert veel populairder is. Een broedende vogel is niet alleen de eieren aan het warmhouden, ze is ze ook aan het bewaken en verstoppert.

Van twee soorten tropische slangen is bekend dat ze enkel eieren eten en niets anders. Ze hebben geen tanden in hun bek, maar in plaats daarvan een soort tanden

in de keel. Die tanden zijn uitsteeksels aan de nekwervels. Als het ei in de keel is, knijpt de slang uit alle macht en breekt zo het ei. De schaal en vliezen worden totaal uitgewrongen en weer uitgespuugd. Er gaat geen druppel ei verloren. Eierslangen weten trouwens precies welke eieren eetbaar zijn, ze ruiken het met hun tong.

Sommige eieren zijn juist bedoeld om op te eten. Dat heet een 'trofisch ei'. Natuurlijk niet bedoeld voor vreemdelingen, maar voor de eigen jongen of nestgenoten. We zien het bijvoorbeeld bij mieren waar de jonge koningin zichzelf een jaar lang opsluit om haar eerste groep werksters groot te brengen. Er is niks te eten voor die opgroeiende werksters en het is nog te vroeg om de kolonie aan de buitenwereld bloot te stellen. Daarom

Een eierslang heeft zojuist een ei verorbert en kraakt hem nu met zijn werveluitsteeksels

legt de koningin ook eieren die bedoeld zijn als vast voedsel.

Ook bij tropische kikkertjes die eieren leggen in bromelia's komt het voor. Het is in zo'n bromelia erg voedselarm en het gelegde ei zou dus meer voedingsstoffen moeten bevatten om het jong volgroeid te krijgen. Maar een ei heeft natuurlijk een maximale grootte voor zo'n kikker. Nog een groter ei zou alleen gelegd kunnen worden door een grotere kikker, maar die heeft weer meer voedingsstoffen nodig tijdens de ontwikkeling, en dus krijg je een kip-ei situatie. De oplossing is om

Leerachtige eieren van de Nijlkrokodil

er nog een onbevrucht ei bij te leggen als voedsel.

Pas uitgekomen insecten zoals rupsen beginnen hun vreetcarrière met het verorberen van de schaal van het ei waar ze zojuist uit zijn gekropen. Dat is ook een vorm van eieren eten, maar het kan natuurlijk alleen als het diertje hiervoor geschikte monddelen heeft. Een zuignut is in dit geval nutteloos.

Ook mensen eten regelmatig eieren, hoewel angst voor het cholesterolgehalte de hoeveelheid bij de meesten van ons beperkt. Een eierdooier bevat ongeveer de hele dagelijks aanbevolen hoeveelheid cholesterol. (het wit van een ei bevat helemaal geen cholesterol). Een eierdooier heeft zoveel cholesterol, omdat dit een onmisbare bouwstof is voor het embryo. Elke cel in een dier heeft een omsluitend vlies (membraan) en cholesterol is daarvan een essentieel onderdeel.

Die cholesterolangst mag trouwens wel eens worden genuanceerd. Het blijkt namelijk dat het overgrote deel van het cholesterol in je bloed niet uit de voeding afkomstig is, maar door onze lever wordt gemaakt. Proeven met mensen die twee eieren per dag aten, lieten zien dat er weinig effect was op het bloedcholesterol. Verzadigd vet is een duidelijk belangrijkere factor in verhogingen in bloedcholesterol. Verzadigd vet is vet dat bij kamertemperatuur hard is (vuistregel). Het zit vooral in vlees en vaste bak- en braadproducten. Een kippenei bevat weinig verzadigd vet (2 gram per ei) en weinig onverzadigd vet (3 gram per ei). Het wit van het ei bevat helemaal geen vet, alles zit in de dooier. Zeker als je een ei eet in plaats van vet vlees ben je niet ongezond bezig, ook al doe je het elke dag. Dit zijn trouwens gemiddelden, sommige mensen zijn (erfelijk) gevoeliger voor cholesterol in het eten of hebben al een hoger risico op hartziekten, voor hen gelden andere regels.

Naast een beetje vet en veel cholesterol bevat een ei nog veel meer voedingsstoffen. Een ei is bijvoorbeeld een uitstekende bron van proteïnen (eiwitten). 6 gram per ei, het meeste in het wit. En het is ook nog proteïne met een hele goede aminozuursamenstelling. Daarnaast zit er vitamine A, B, D en E in en carotenoïden (anti-oxidanten), alles in de dooier. De hoeveelheid suikers en zout in een ei stelt niks voor.

Sommige mensen zijn allergisch voor eieren, of eigenlijk voor een van de proteïnen in het eiwit (ovalbumine). Een dergelijke overge-

voeligheid blijkt te worden opgebouwd in het eerste levensjaar. Sommige kinderartsen adviseren om in het eerste jaar geen eieren aan baby's te geven, met name geen wit. De dooier schijnt geen kwaad te kunnen, omdat daar geen ovalbumine in zit.

Een rauw ei eten is niet zo gezond, niet alleen vanwege 'Salmonellagevaar' (de bacterie Salmonella zit overigens vooral op de buitenkant van eieren, een ei met een gevaarlijke Salmonella soort aan de binnenkant is erg zeldzaam). In rauwe toestand zit het eiwit vol met proteïnen die de vertering remmen en de opname van vitamine B en ijzer blokkeren. Gekookt zijn deze proteïnen inactief. Dat gezegd hebbende: er zitten ook bacteriedoders en zelfs virusremmers in rauw eiwit.

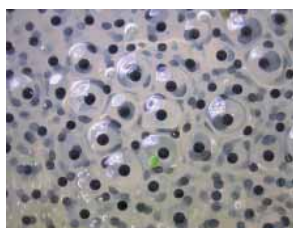
Het ei 'wil' duidelijk niet worden opgegeten en ook niet worden geïnfecteerd met bacteriën en virussen.

Voor zulk goed voedsel zijn eieren eigenlijk spotgoedkoop, misschien wel te goedkoop. De boer krijgt per ei minder dan een dubbeltje en de consument betaalt in de supermarkt niet veel meer dan het dubbele daarvan.

In vroeger tijden werd een ei beter gewaardeerd. Het was toen seizoensgebonden voedsel, in de winter legt een kip namelijk niet, dat hangt samen met de daglengte en de invloed daarvan op hormonen in de kip. Tegenwoordig gaat de leg gewoon door in een verwarmd en verlicht hok, maar dat was in vroeger tijden natuurlijk niet gemakkelijk voor handen. De paaseitraditie vindt zijn oorsprong in het weer aan de leg raken van kippen na de winter.

In sommige streken was kippenvlees ooit feesteten, omdat het eigenlijk stom is om een kip die dat jaar nog 100 eieren gaat leggen, op te eten. Dat het niet verstandig is om de kip met de gouden eieren te slachten wist iedereen natuurlijk al, maar dat ook de kip met de bruine eieren beter nog even kan blijven leven is minder bekend...

Nee dan visseneieren! Kost een kippenei van 60 gram maximaal 20 cent, de eieren van een vis kunnen wel 300 euro per 50 gram kosten. Ik heb het dan natuurlijk over kaviaar, niet over haringkuit of zalmeitjes. Voor kaviaar van deze prijsklasse is dan wel een steur van 50 tot 80 jaar oud geslacht, terwijl het kippenei komt van een hen die waarschijnlijk pas 1 of 2 jaar oud is.

Kikkerdril

Over eieren valt nog veel meer te vertellen, maar ik ga hier alleen nog in op een belangrijke vraag: Wat was er nou eerder: de kip of het ei? Als je het mij vraagt is de vraag verkeerd, er waren natuurlijk al lang eieren voordat er kippen of andere vogels waren. Maar als je vraagt wat er eerder was, de kip of het kippenei, dan wordt het heel wat moeilijker...

Niek Willems

Steur

Aanvulling op het artikel over 'de Keizersweg'

In de vorige uitgave van het Milieu Journaal (2007 –127) staat een artikel over de inmiddels verdwenen straatnaam 'Keizersweg', waarop Piet Janssen uit het Binnenveld reageerde. Hij wist te vertellen dat keizer Napoleon Bonaparte wel degelijk deze contereien bezocht heeft, het was in 1811. Op 31 oktober van dat jaar bezocht de keizer de stad Grave in hoogsteigen persoon, om de verdedigingswerken te inspecteren. Piet vond deze informatie in een boek over de geschiedenis van Grave, welke vondst mijn veronderstelling dat de straatnaam gegeven is om de herinnering aan een mogelijk bezoek van keizer Napoleon aan deze streek levend te houden geloofwaardiger maakt. Temeer omdat de stadsarchivaris van Kleef, Bert Thissen, door Piet gevraagd, vertelde dat Napoleon in die tijd ook Kleef bezocht heeft.

Het is dan ook zeer wel mogelijk dat de keizer komende van Grave via Heumen, Molenhoek, Heumensebaan, Groesbeek naar Kleef is getrokken. Mocht het zo zijn, dan zal het voor de aan de route wonende dorpelingen een fraai schouwspel zijn geweest.

Gerrie Driessen, juni 2007

Groesbeeks roofvogelonderzoek

Al bijna 40 jaar onderzoekt een groep mensen uit Groesbeek en omgeving de roofvogels die broeden in de omringende bossen. Het gebied omvatte alle bossen tussen Kleef, Goch en Nijmegen gelegen tussen Niers, Maas en Rijn. De oppervlakte hiervan is ongeveer 100 km².

Toen dit eind 1968 van start ging, werd de gebiedsnaam nog niet gebruikt, maar het gaat om het Ketelwald. Het onderzoek is vooral gericht op Havik, Sperwer en Wespendif. Ieder jaar begint deze groep in het vroege voorjaar met het zoeken van broedgevallen van de Havik en vervolgens de Sperwer en tenslotte de Wespendif. Dit door zijn lange duur unieke onderzoek heeft al veel interessante resultaten opgeleverd.

De mensen

Het roofvogelonderzoek was een initiatief van Paul Opdam, die in 1968 met zijn ouders verhuisde van Amsterdam naar Mook. Paul had met Theo van Lent, de bekende vogelmusicus, en Frans Vera, nu de bekende ecooloog bij Staatsbosbeheer, al roofvogelonderzoek gedaan op de Utrechtse Heuvelrug. Deze Amsterdammers gingen op de fiets naar de Heuvelrug om daar roofvogelnesten te zoeken.

Toen Paul, nu prof. dr. P.F.M. Opdam, in Mook kwam wonen en in Nijmegen biologie ging studeren, zocht hij mensen uit de regio om hier de roofvogels te onderzoeken. Hij vond ze bij de Zwervers, een natuurclub van het Gabriëlcollege in Mook. De Zwervers viel overigens kort daarna uiteen, vanwege het vertrek van de leider, leraar biologie pater Edwin Spekman. De heer Spekman had een relatie gekregen met een lerares van de belendende MAVO en vertrok wijselijk met haar naar Eindhoven.

Hoe dan ook, een klein clubje uit de Zwervers sloot zich aan bij Paul Opdam. Dit waren Gerard Müskens, Johan Thissen, Alex Ostendorp, Anton Megens, Willy Binnenhei (allen uit Groesbeek) en Peter en Marijke Verschuren uit Malden. In 1969, het eerste broedseizoen, was het werkgebied onderling verdeeld: zo deden Gerard Müskens, Alex Ostendorp en Anton Megens het westelijke deel van het Reichswald en Johan Thissen en Willy Binnenhei het middendeel daarvan. In oosten waren een paar mensen uit Gennep en omgeving actief (Rudi van Bergen, Harrie van de Borg en een zekere Nulleke uit Ottersum). Peter en Marijke Verschuren zochten het Nederlandse deel af. De Gennepenaars stopten al in de loop van de zomer van 1969. Johan en Willie namen het ooststuk erbij.

Jonge havikken op het nest (foto: Gerard Müskens)

Er waren in dat eerste broedseizoen maar vier broedgevallen van de Havik in het hele Reichswald: Havik G bij Kessel, F in het Tannenbusch, C in het oosten en E in het midden van het Reichswald. Alleen C en E hebben in 1969 succesvol gebroed. Johan had het geluk dat deze twee in zijn gebied zaten. Hij kan zich nog levendig zijn opwinding herinneren toen hij zijn eerste havikruiveren vond in het nestbos van Havik E. De onderlinge verdeling van werkgebied werd al snel afgeschaft. We gingen allemaal samen op de fiets op pad. In de eerste jaren ging de club niet alleen in het voorjaar en de zomer op pad, maar het hele jaar door. Het hele jaar door deden we onderzoek naar het voedsel van de Havik en de Sperwer en in de broedtijd volgden we het wel en wee van de nesten.

Van de mensen van het eerste uur stopten Alex, Anton en Willy er al snel mee. Peter verhuisde in 1977 naar Groningen maar kwam tot 2007 jaarlijks nog enkele tochten maken en Johan stopte in 1987. Ondertussen waren in 1979 Ronald Zollinger en in 1988 Gerrit Nillesen aangehaakt. In de volgende tabel een overzicht van het komen en soms gaan van de verschillende enthousiaste roofvogelaars. Slechts één man is er al vanaf het begin bij: Gerard Müskens. De andere nog actieven (Ronald Zollinger (1978), Gerrit Nillesen (1988), Anna Hermsen (1998), Paul Leenders (2000), Fred van Duinhoven (2002), zijn later aangehaakt.

Gerard Müskens klimt in boom naar Haviksnest

jaar	GM	PV	JT	PO	RZ	MV	JJ	WV	GN	AH	RK	PL	FD	TL	MW	JH	WH	LE	totaal A	Totaal B	
1969	A	A	A	A										B					4	1	
1970	A	A	A	A										B					4	1	
1971	A	A	A	A										B					4	1	
1972	A	A	A	A										B					4	1	
1973	A	A	A	A										B					4	1	
1974	A	A	A	A										B					4	1	
1975	A	A	A	A										B					4	1	
1976	A	A	A	A										B					4	1	
1977	A	B	A											B			B		2	3	
1978	A	B	A											B					2	2	
1979	A	B	A		A									B					3	2	
1980	A	B	A		A									B			B		3	2	
1981	A	B	A		A									B		B	B		3	4	
1982	A	B	A		A	A								B					4	2	
1983	A	B	A		A	A	A												5	1	
1984	A	B	A		A	A	A	B											5	2	
1985	A	B	A		A	A	A	A						B				B	6	3	
1986	A	B	A		A	A	A	A						B	B			B	6	4	
1987	A	B	A		A	A	A	A						B	B				6	3	
1988	A	B			A	A	A	A	A					B					6	2	
1989	A	B	B		A	A	A	A	A					B		B		B	6	5	
1990	A	B			A	A	A	A	A					B	B	B			6	4	
1991	A	B			A	A	A	A	A					B					6	2	
1992	A	B			A	A	A	B	A					B					5	3	
1993	A	B			A	A	A		A							B			5	2	
1994	A	B			A	A	A	B	A		B				B	B			5	5	
1995	A	B	B		A	A		B	A		B			B	B				4	6	
1996	A	B			A	A			A		B				B				4	3	
1997	A				A				A					B	B				3	2	
1998	A	B			A	B		B	A	A	B			B	B				4	6	
1999	A	B			A			B	A	A					B				4	3	
2000	A	B			A	B		B	A	A	A	A		B	B				6	5	
2001	A	B			A			B	A	A	A	A			B				6	3	
2002	A	B			A				A	A	A	A	A						7	1	
2003	A	B			A				A	A	A	A	A						7	1	
2004	A	B			A				A	A	A	A	A	B					7	2	
2005	A				A			B	A	A	A	A	A		B				7	2	
2006	A	B			A				A	A	B	A	A	B					6	3	
2007	A				A				A	A		A	A						5		
Totaal	39	36	20	8	29	17	12	16	20	10	11	8	6	28	12	5	3	3	186	96	
A	'harde kern'																				
B	regelmatige gasten																				
GM	Gerard Müskens	Groesbeek									AH	Anna Hermsen	Elst								
PV	Peter Verschuren	Groningen									RK	Raymond Klaassen	Wageningen								
JT	Johan Thissen	Groesbeek									PL	Paul Leenders	Groesbeek								
PO	Paul Opdam	Mook/Nijmegen									FD	Fred van Duijnhoven	Groesbeek/Wyler								
RZ	Ronald Zollinger	Groesbeek/Nijmegen									TL	Theo van Lent	Amsterdam								
MV	Mark Verschuren	Malden									MW	Michiel van der Weide	Groesbeek/Nijmegen								
JJ	Jan Jacobs	Groesbeek									JH	Jeroen Helmer	H.Landstichting								
WV	Wiliam Verpoort	Gennep									WH	Wouter Helmer	H.Landstichting								
GN	Gerrit Nillessen	Groesbeek									LE	Leon Engels	Groesbeek								

Mensen die meegedaan hebben aan het roofvogelonderzoek in het Ketelwald en de periode waarin zij meededen.

Juli 1984. Theo van Lent, Ronald Zollinger, Johan Thissen en Jan Jacobs achteraan in Reichswald bij C. (Foto Gerard Müskens)

Johan Thissen in februari 1983 in Reichswald (foto Gerard Müskens)

Gerard Müskens op bezoek bij sperwer S4 in mei 1976 in Reichswald

Grensprikelen

In het begintijd van het onderzoek was het nog verboden om buiten de officiële grensovergangen de Nederlandse-Duitse grens over te gaan. Dat gold ook voor wandelaars en fietsers. Je kon als grensbewoner wel bij de marechaussee in Groesbeek (kantoor aan de Zevenheuvelenweg) een speciale vergunning (Klein Grensverkeer) hiervoor krijgen, als je kon aantonen dat je die nodig had. Die vergunning kregen we ook. Johan kan zich wel herinneren dat bij een bepaalde verlenging de dienstdoende marechaussee moeilijk deed over het argument "vogelonderzoek". De vergunning gold alleen in combinatie met je paspoort. Af en toe werden we gecontroleerd, met name door de Duitse Zoll. Soms was dat nogal hilarisch: alles uitpakken tot en met bandenplakspullen toe. Zelfs de tube solution werd dan opengeschroefd en besnuffeld! Over de Grafwegenerstrasse aan de Duitse grens aan de rand van het Reichswald reed nogal eens een busje van de Zoll. Daarin bevonden zich ook Duitse herders met een hesje om het lijf waarop ook Zoll

Gerard laat de Aardhommels zien hoe je een jonge Buizerd ringt

stond. Toen vond je dat gewoon, sinds het Verdrag van Schengen lijkt het nogal absurd. De grensovergangen waren overigens alleen maar voor voetgangers en fietsen te overschrijden.

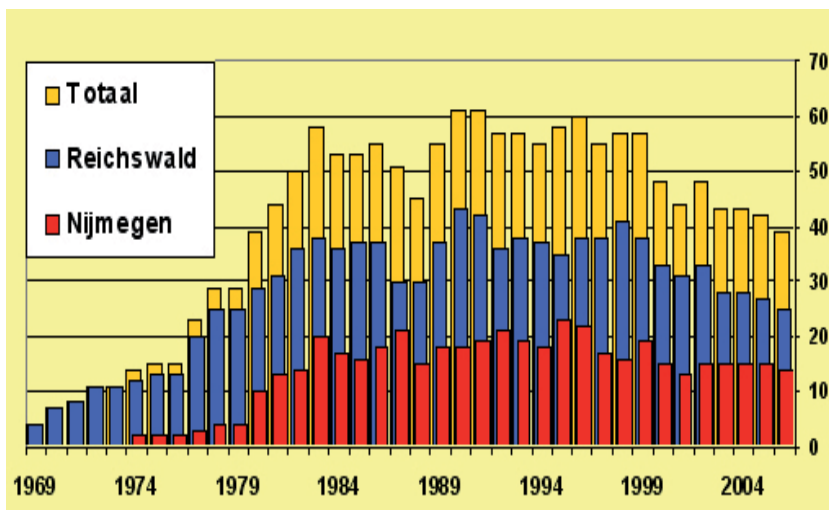
Het herstel van de Havik en de Sperwer

In 1969, het eerste broedseizoen, broedden er maar vier paar Haviken in het hele werkgebied, beiden in het Reichswald. Aan de Nederlandse kant zwierf wel een enkele Havik rond, maar kwam niets tot broeden. Toen was in heel West-Europa de stand van Havik en Sperwer zeer laag. Dat kwam door een aantal persistente bestrijdingsmiddelen uit de landbouw, met name aldrin, dieldrin en DDT. In 1969 waren in Nederland aldrin en dieldrin net verboden en in 1972 werd ook DDT in de ban gedaan. Deze verboden werkten gelukkig snel. De stand van de Havik en de Sperwer nam in de loop van de jaren zeventig en tachtig sterk toe. In 1969 vonden we twee broedende Sperwers, een in De But (NL) en een midden in het Reichswald. Later bleek uit oude nesten dat we in 1969 tenminste één broedende Sperwer in het Reichswald over het hoofd hadden gezien.

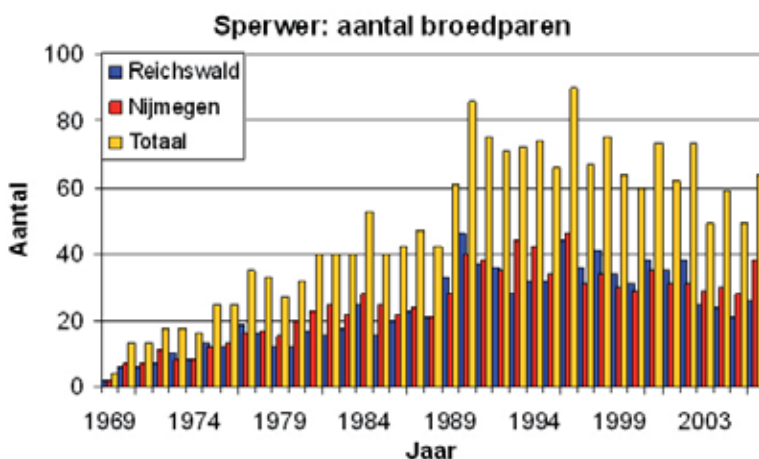
Gelukkig begonnen de aantallen broedende Haviken en Sperwers zich na 1969 weer te herstellen. Sinds 2000 neemt de stand van de Havik weer wat af.

Afmetingen van havikeierenbepalen

Havik: aantal broedparen

Sperwer: aantal broedparen

Het voedsel van Havik en Sperwer

In de eerste jaren onderzochten we het voedsel van Havik en Sperwer intensief. Tussen 1969 en 1973 verzamelden we ruim 4.000 prooiresten van de Havik en ruim 10.000 van de Sperwer. In de winter was de houtduif met ruim 50 % verreweg de belangrijkste prooi van de Havik. In de zomer was dat de tamme duif met een derde van alle prooien.

	% in winter		% in zomer
Houtduif	54	Tamme duif	34
Tamme duif	13	Houtduif	14
Gaai	6	Gaai	13
Fazant	5	Merel	7
Kramsvogel	4	Spreeuw	7
Holenduif	3	Konijn	5
Merel	3	Zomertortel	3
Konijn	2	Patrijs	2
Spreeuw	1	Grote bonte specht	2
Patrijs	1	Zanglijster	2
Rest	8	Rest	12

Prooidieren van de Havik

Voedsel van de Havik, 1969-1973

De veel kleinere Sperwer eet uiteraard kleinere vogels. In de winter waren het vooral Veldleeuweriken, Lijsters (Merels, Kramsvogels en Koperwieken), mezen, vinkachtigen en mussen die de Sperwer tol moeten betalen. De belangrijkste voedselsoorten waren Huismus, Merel en Vink.

	% in winter	% in zomer
Huismsus	18	37
Ringmsus	5	12
Vink	9	3
andere vinkachtigen	13	5
Veldleeuwerik	7	1
Merel	10	3
andere lijsters	12	7
Mezen	13	9
Zangertjes	0	4
Spreeuw	5	3
Gaai	0	1
Rest	7	16

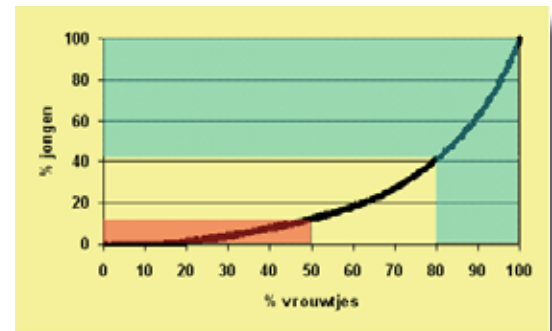
Prooidieren van de Sperwer, 1969-1973

Ruiveren

Bij de nesten verzamelden we ruiveren. De vrouwtjes van Havik en Sperwer ruiven tijdens de broedtijd en de periode met kleine jongen versneld hun grote vleugelveren, omdat ze dan minder vliegvermogen nodig hebben. In die tijd worden ze van voedsel voorzien door het mannetje. Bovendien zijn de vrouwtjes dan op of bij het nest. In die omgeving liggen dus veel grote vleugelveren van het vrouwtje. Toen we die veren van jaar op jaar gingen vergelijken, bleek dat we individuele vrouwtjes daaraan konden herkennen. We konden dus zien of een vrouwtje weer teruggekomen was of dat een ander vrouwtje zich gevestigd had. Het bleek dat weinig vrouwtjes oud worden en uiteindelijk in hun hele leven voor veel nakomelingen zorgen. Maximale leeftijd van een Havik was 15 jaar.

20% van de vrouwtjes die tot broeden komen produceren in hun hele leven bijna 60% van het totaal aantal uitgevlogen jongen. De helft van de vrouwtjes maar ruim 10%. Er zijn dus maar weinig haviken echt succesvol.

Jaarlijkse overlevingskans van vrouwtjes haviken. Na hun twaalfde jaar worden ze echt oud, Gemiddeld broeden twee van de drie vrouwtjes een jaar later wéér.

Leuke waarnemingen

Behalve al het getel en gedetermineer waren er nog gewoon de leuke waarnemingen van Havik en Sperwer in het veld. Zo zal Johan nooit meer vergeten hoe hij aan de rand van het Reichswald nabij Nierswalde een Houtduif zag komen vliegen met een Havik achter en onder de duif, als het ware in de dode hoek. De duif had niets in de gaten en de Havik sloeg, toen hij de duif tot op minder dan een meter genaderd was, rustig zijn poten uit en pakte schijnbaar moeiteloos zijn prooi.

Heel leuk was ook Havik P, die vaak op zondagmorgen - op zondag zijn de wedvluchten met de tamme duiven - boven op de brandtoren in de westpunt van het Reichswald zat te wachten op passerende groepen duiven. Ook werden haviken zeer hoog en rustig schroevend in de lucht waargenomen, die zich dan plotseling als een steen lieten vallen en in pijlsnelle glijvlucht voorbij komende duiven probeerden te pakken. Meestal mislukte dit echter maar wel heel spectaculair om te zien. Of een havik die met een net geslagen prooi in de klauwen op ongeveer 10 meter afstand vanaf de plaats waar jij in een dicht sparrenbos loopt door de dichte takken op de grond valt: je schrikt je een ongeluk!

Gerard Müskens & Johan Thissen

Dick's vogeljubiläum

Als Henny me niet had gevraagd om een stuk voor dit themanummer te schrijven, zou ik er waarschijnlijk niet achter zijn gekomen dat ik dit jaar een jubileum te vieren heb, nl. dat ik precies 50 jaar vogelaar ben.

Ik weet nog heel goed hoe het 'vogelvirus' me definitief te pakken kreeg. Ik stond met mijn fiets aan de hand in een park in Enkhuizen - daar was ik op school - en ik was omringd door een groep van zo'n twintig "srie-srie" roepende vogels. Ik had wel een vermoeden wat het konden zijn, maar durfde het nauwelijks hardop te denken. Thuis had ik een vogelboekje 'Wat vliegt daar?' van Dr. W.H. van Dobben waar ik regelmatig in zat te bladeren en daar was ik ze al tegengekomen: die wilde ik graag eens zien, al was het alleen maar vanwege de naam. Terwijl ik daar zo doodstil stond, bang om de vogels op te jagen, kwam er een man op me toe lopen met de woorden "Weet je, dat zijn Pestvogels".

Die man, Henk de Wijs, werd mijn vriend en tutor. Vele dagen trokken we er op uit en ik leerde snel bij. Helaas vertrok Henk al vrij spoedig naar Nijmegen en moest ik het verder alleen uitzoeken. Nou, dat lukte best, ik had mijn hobby gevonden. Tot chagrijn van mijn ouders overigens, want om nu te zeggen dat ik de liefde voor de natuur met

Pestvogel

de paplepel in gegoten kreeg gaat wat ver. Mijn moeder bijvoorbeeld onderscheidde twee soorten vogels: poepmerels en schijtiljsters, dit in verband met de was die op de bleek te drogen lag. Ik herinner me ook hoe de buurman, een tuinder en ook nog familie van me, met zijn schoffel achter een Bontbekplevier aan zat die hem hinderlijk om de kop vloog bij het onkruid wieden. Dat zou nu een doodzonde zijn, 'not done'.

Twee vriendjes hebben het vogelvuur vermoedelijk bij me aangestoken. Ze hadden een eiercollectie, een populair tijdverdrijf in de televisieloze jaren vijftig. Die collectie lieten ze me zien en we trokken er soms op uit de natuur in; zij met heel andere ideeën dan ik. Maar ook toen al was ik recht in de leer: ze moesten het niet wagen om in mijn aanwezigheid een nest te plunderen. De enige leuke stukjes natuur in mijn woonomgeving lagen buitendijks. Het waren voormalige slikken uit de tijd van de Zuiderzee die begroeid waren geraakt en waar nu zoetwatermoerassen waren ontstaan. Daar was ik het liefst. Enige jaren later kwam ik op weg naar de Mulo steeds langs een van die moerasjes en als ik dan de keus had tussen het maken van een wiskunderepetitie of tot mijn middel rondbanjeren door stinkende blub dan was die keus snel gemaakt. Dat maakte het vogelen in de ogen van mijn ouders er niet serieuzer op, maar de natuur kun je nu eenmaal niet dwingen.

Voor de militaire keuring moest ik naar de Limoskazerne in Nijmegen, een mooie gelegenheid om het verwaterde contact met de familie De Wijs te herstellen. Ik bleef er regelmatig terugkomen en zo leerde ik de omgeving van Nijmegen en de vogelaars kennen, want huize De Wijs was een zoete inval. Zo deed ik ook mee aan de eerste broedvogelinventarisatie van De Bruuk in 1966, met handgetekende veldkaarten. Stafkaarten waren schaars en duur, kopieermachines nog onbekend. Toen ik in 1970 wilde gaan studeren lag de universiteit voor de hand: dat werd Nijmegen. Ik wilde er echter niet wonen, daarvoor was ik te veel plattelandskind en zo kwam ik in Beuningen terecht, voor mijn gevoel midden in de bossen met zijn vele hoogstamboomgaarden en meidoorn- en knotwilgisingels. 's Nachts na de studie trok ik er dan nog een paar uur op uit, op zoek naar Steen- en Ransuilen. Het halve Land van Maas en Waal en het hele Rijk van Nijmegen stroopte ik af, ik kwam ook in Groesbeek.

Tenslotte wist ik zo'n 700 territoria van de naar schatting 1200 paar Steenuil die ons gebied destijds rijk was. De jaren zeventig kenden net als nu een hele serie zachte winters en daar voeren de steenuilen wel bij. Het sloopwerk van knotwilgen, oude schuurtjes en rommelfjes inclusief oude fruitbomen kwam al wel op gang, maar was nog lang niet voltooid.

Mijn faam was intussen ook tot in hogere kringen doorgedrongen en zo kreeg ik bezoek van Leo van den Bergh van de 'Avifauna van de Grote Rivieren', een zeer ambitieus project om het gehele riviereengebied op broedvogels te karteren. Eigenlijk bestond de club vooral uit vogelaars uit Midden-Nederland. Ze zaten daarom dringend verlegen om mensen uit de buurt van Nijmegen. In 1974 voerde ik mijn eerste grootschalige gebiedsinventarisatie uit, natuurlijk in de omgeving van Beuningen en Ewijk. Ik heb de veldkaarten nog en ik kan vol ongelof naar de resultaten staren: heb ik al die Veldleeuweriken en Graspiepers echt

gezien? Roodborsttapuiten en Wielewalen zaten er nog volop en zelfs nog een enkel Paapje. Kom er nu maar eens om. Alhoewel, met de Roodborsttapuit gaat het intussen, nadat ze bijna uit het cultuurlandschap waren verdwenen, weer wat beter bijvoorbeeld in de extensief beheerde randzones van het Reichswald en St. Jansberg en rond De Bruuk.

Intussen had ik samen met Henk de Wijs (zijn idee) de vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen opgericht. Daar ging vooral in de beginjaren ongelooflijk veel tijd in zitten, want om nou te zeggen dat de Nijmeegse vogelaars

razend enthousiast waren.... Wat ik in mijn allochtone naïviteit niet wist - maar waar ik snel achter kwam - was dat dat wereldje tot op het bot verdeeld was in elkaar beconcurrerende clubjes. Ik heb de blaren op mijn tong moeten praten om enige cohesie tot stand te brengen. Eigenlijk is het nooit gelukt om één hechte groep te laten ontstaan, iets wat de vogelwerkgroep later nog lelijk zou opbreken met de komst van SOVON, de landelijke koepel van samenwerkende vogelorganisaties die zijn

domicilie in het Nijmeegse kreeg en al gauw de taken van de vogelwerkgroep binnen haar werkgebied overnam.

Toch had ik die beginjaren niet willen missen, want er was toch een kern gegroeid van actieve vogelaars die gezamenlijk mee deden met de maandelijkse riviertellingen. We hadden ook een eigen stootvogelwerkgroep (de naam is van mij, want roofvogels vond ik incorrect). Elk jaar breidden we ons onderzoeksgebied uit tot het uiteindelijk zo'n 60.000 ha besloeg waarin we zochten naar pleisterende roofvogels. Vooral het aantal Buizerden was imponerend, met de hoogste dichtheden in de Duffelt en het Bekken van Groesbeek. Gerard Müskens en Johan Thissen waren zwaargewichten binnen deze groep. Deze tellingen gaan tot op de huidige dag door, zij het wat minder grootschalig. Sinds 1976 is de Duffelt nog elk jaar geteld, Groesbeek en Milsbeek worden ook weer eind januari bezocht en dat levert veel leuke gegevens op.

Ergens aan het eind van de jaren zeventig, op een totaal verregende zondag, waren Frans Hofman en ik het Bekken van Groesbeek aan het tellen op roofvogels. We reden over de Boersteeg en Hogewaldseweg in de 2CV van Frans en stopten om de paar honderd meter om de omgeving te bekijken. We hadden al gezien dat er de hele tijd een auto achter ons aanreed, maar daar besteedden we niet veel aandacht aan. Opeens sneed die auto ons de weg af. Douane. Wat we wel niet aan het uitvoeren waren. Onze uitleg was een zichtbare teleurstelling voor de dienstdoende ambtenaar. Onderzoek van onze auto leverde ook al niets op. Toen bedacht de man iets anders. Het chassisnummer wilde hij hebben. Nu gebruikte Frans zijn overjarige eend ook als kweekbak voor kiemplantjes. Dus hadden we dat nummer niet een, twee, drie gevonden. We begonnen rechtsvoor, de meest gebruikelijke plek: niets. Na een uur hard schrobben in de stromende regen - de commies zat al die tijd in zijn auto te wachten - hadden we eindelijk beet en mochten we gaan. Of de kiemplantjes die ernstige ingreep op hun leefmilieu hebben overleefd, weet ik eigenlijk niet. Bij gelegenheid zal ik het toch eens vragen aan Frans.

Inmiddels was ik in Groesbeek komen wonen, in 1983 dus volgend jaar heb ik al weer een jubileum. Ik zocht een plekje zo dicht mogelijk bij De Bruuk, want daar was ik na een nieuwe inventarisatie in 1976 helemaal verliefd op geworden. Vooral

Roodborsttapuit op oude waterpomp bij de Horst

op de Nachtegaal. Op goede ochtenden in de jaren tachtig waren ze zo talrijk en zo luidruchtig dat ze het geluid van de andere vogels volkomen wegdrukten. Geleidelijk bekoelde mijn enthousiasme echter, omdat de beheerder van De Bruuk, Staatsbosbeheer, totaal geen waarde hechtte aan de vogelbevolking. Het aantal nachtegalen is inmiddels teruggelopen van 45 paar in het begin van de jaren tachtig tot ongeveer 8 paar nu.

Ik was fulltime vogelaar geworden, geleidelijk verdween mijn studie geografie geheel naar de achtergrond. Ik kon me steeds minder vinden in de aanbevolen richting waarin de Nederlandse maatschappij (en het Nederlandse landschap) zich diende te ontwikkelen. Ik inventariseerde nu elk jaar en vaak verder weg zoals in het Zuid-Hollandse weidegebied en de Peel. Zo leerde ik de verschillende landschapstypen en haar vogelbevolking kennen. De band met de vogelwerkgroep werd noodgedwongen losser. Ook omdat de vogelaarswereld steeds verder individualiseerde, iets waar ik vreselijk het land aan had. Totdat ik helemaal met het vogelen kapte, had ik wel ongeveer 120.000 ha geïnventariseerd oftewel 3% van Nederland. Enkele jaren lang deed ik bijna niets meer op het gebied van vogelen, alleen met de wintertelling in het Land van Cuijk deed ik nog mee. Maar dat zou veranderen.

Na een ernstig ongeval besloot ik te revalideren op de St. Jansberg, daar kon ik veel sjouwen, heuvel op en heuvel af. Dat was in 2002. Sindsdien heeft het 'virus' me weer te pakken als nooit te voren. Elk jaar inventariseer ik nu een bosgebied rond Groesbeek, dit jaar bijvoorbeeld de Wolfsberg.

In 2007 heb ik ook een groot stuk van de

Veluwe geïnventariseerd en het spijt me dat ik het moet zeggen: die bossen van Nijmegen die ik vroeger zo onmetelijk groot (en beklemmend) vond, stellen op vogelgebied niet veel voor. Te veel bosbouw, veel te veel recreatie en verkeer. Terugblikkend is het eigenlijk schokkend om te zien hoeveel er verdwenen is, meestal onnodig. Reden genoeg om wat er nog rest met des te meer ijver te beschermen, tegen de heersende tijdgeest in. (Wanneer hebben natuur en milieu voor het laatst prominent in de belangstelling gestaan in Nederland? Zelfs Groenlinks neemt het woord Natuur weinig meer in de mond). Het is pas weer een beetje een issue geworden door Al Gore. Hoe moet de jeugd nog in aanraking komen met de natuur als die uit hun leefomgeving weg is verkaveld en de kinderen niet door ouders of onderwijzers worden gestimuleerd? Zij moeten straks de toekomst van Nederland en dus ook van de Natuur in Nederland bepalen en hoe kan je over iets beslissen als je het niet kent?

In Groesbeek zijn we wat dit betreft nog goed af met een actieve club als de Werkgroep Milieubeheer. Schoolkinderen zie ik spelen langs de Drulse beek, de geredde Foeperpot ligt temidden van woonwijken. Bij de Aardhommels leren kinderen allerlei aspecten van de natuur kennen, maar het zijn er maar enkelen. De grote massa weet niets van de natuur; ik had vroeger geen club als de Aardhommels om op terug te vallen, ik moest het

zelf uitzoeken, maar had er ook de gelegenheid voor; de natuur was nooit ver weg. Ik heb recent nog weer eens een poging gedaan om mijn oude steenuilinventarisaties op te pakken, maar ben er snel mee gestopt: te veel verdwenen, veel te veel herrie 's nachts en te veel achterdocht. Ik kan nog wel eens heftig terugverlangen naar de tijd toen het leven een stuk ongecompliceerder was, armer aan materiële zaken maar zoveel rijker aan natuur - terwijl ik de echt rijke jaren niet eens meer bewust heb meegemaakt, dan moet je bij de generatie van Ben Thissen zijn - maar dat is geen oplossing. We zullen moeten roeien met de riemen die ons nog overgebleven zijn en hopen dat de huidige preoccupatie met 'efficiency, schaalvergroting, kostenplaatjes' etc. zijn langste tijd gehad heeft. Intussen ga ik door met waar ik goed in ben, het uitvoeren van broedvogelinventarisaties en denk ik nog eens terug aan waarmee het is begonnen. Pestvogels.

Dick Visser

Een van de zeldzame foto's waar Dick op staat. Dick Visser (links) en Leo van de Bergh. mei 1980 Midden Delfland. (foto Gerard Müskens)

Interview met Mientje Piels

Mientje wil best een gesprek met me hebben, maar dan heel gewoon, met een kopje thee erbij en “verwacht alsjeblieft van mij geen doordachte kennis over natuurbeleid, aktiepunten voor een beter milieu of een of andere politieke mening.” Het lijkt mij dan wel goed om even recht te zetten dat de Werkgroep Milieubeheer misschien een beetje die naam heeft (of gehad) in Groesbeek, maar dat zij altijd iedereen die belangstelling heeft voor de natuur “koestert”! Daar moeten ze het uiteindelijk ook van hebben, anders heeft een natuur- en milieuvereniging heel weinig zin. En mede dankzij de inzet van Werkgroep Landschapsbeheer die heel hard aan de weg timmert, raken gelukkig steeds meer Groesbekers betrokken bij onze werkgroep.

Het gesprek verloopt heel gezellig, via allerlei ditjes en datjes komen we al gauw op het onderwerp vlinders. En dan begint Mientje met zo'n aanstekelijk enthousiasme te vertellen dat je meteen merkt dat het heus niet zo maar een hobby van haar is, maar een grote passie...

Mientje wil me na ons gesprek nog even een belangrijke plek laten zien. We lopen via de keuken, waar de verrekijker altijd voor het raam paraat staat, naar haar hobby-kamer. Daar staat temidden van een heleboel plastic dozen, een terrarium met middenin een bak aarde vol rode rupsen. Ze worden dagelijks gevoerd met blaadjes van aardbeiplanten. In een ander bakje staat een takje waaraan een prachtig lichtgroene pop bungelt. Nog even wachten, en dan beginnen de vleugels van de vlinder er doorheen te schijnen en is het bijna tijd voor de nieuwe vlinder. In andere bakken liggen nog talrijke blaadjes met daarop zwarte stipjes van vlindereitjes, of hier en daar rupsjes in verschillende kleuren. Het is met recht een vlinderkraamkamer!

Buiten in de moestuin staan vele planten die door Mientje eigenlijk alleen maar worden geroemd als ze hun steentje bijdragen aan het voortbrengen van vlinders! Vlinderstruik, distelsoorten, anjers, allerlei kruiden, aardbeiplanten. En in het bijzonder het loof van de wortelplanten waar een speciaal net over hangt om ze te beschermen tegen vraatzuchtige vogels, want de rupsen die daarop hun koninklijke entree maken vallen erg op. Ze flonkeren in de zon met hun fluoride kleurtjes geel, oranje en lichtgroen. Het zijn de rupsen van de Koninginnenpage.

Tegenover het huis van de familie Piels ligt een weiland waar binnenkort de voedselrijke bovenlaag afgegraven wordt ten behoeve van natuurontwikkeling. Net zoals even verderop bij de Ashorst. En dan zal er zeker weer heel wat te zien zijn!

Blauwtjes, gefotografeerd door Mientje

En dan is nu Mientje zelf aan de beurt.

“Mijn naam is Mientje Piels, geboren en woonachtig in Groesbeek-De Horst. In de oorlog geboren (1942) als vierde kind - van de acht - van Wim Theunissen (van de Dennenkamp) en Mia Wijers (van de Plak). Ik ben 42 jaar gehuwd met Jacques Piels die afkomstig is uit het land van Maas en Waal, uit Ewijk. We hebben samen 3 dochters en 7 kleinkinderen. Met de 3 ‘schone zonen’ is onze familie 15 man sterk.

Na een tijd buiten Groesbeek te hebben gewoond, in Kerkdriel, Hedel en Wijchen, zijn we zo'n 20 jaar geleden in mijn ouderlijk huis terechtgekomen. En ik vind het heerlijk weer thuis in Groesbeek te zijn.

Mijn ouders kochten in 1935 het boerderijtje op de Heikant waar we nu wonen. Mijn broer bedacht en gaf het huis de naam “Hier is ‘t’ vanwege de vele aanloop die we kregen, iedereen was welkom! Mijn ouders hielden een paar koeien, wat varkens en kippen. Mijn moeder was de boerin en 'n goeie. De veearts zei eens tegen haar: ik wil bij jou wel een koe zijn. Mijn vader werd noodgedwongen boer. Hij werkte hier en daar nog wat bij om zijn jongens te kunnen laten leren, iets wat hij zelf door omstandigheden niet kon.

Wij kinderen hebben een onbezorgde jeugd gehad, in en om Groesbeek. Spelen op de vele veldpaadjes, langs korenakkers, weiden en drinkpoelen. We zagen veldbloemen, kevers, vlinders, mieren, spinnen, hazen, Konijnen, Dassen en Hermelijn. Vervelend wanneer er opeens een heleboel kippen weg of dood waren, de Vos misschien? Maar ja, dat hoorde voor ons ook bij de natuur. En dan de Leigraaf en de Ren, eindeloos waren we daar te vinden, dammen bouwend van stenen. Met weckglas Stekelbaarsjes vangen, kikkers en libellen. In de Sloomp waren de Bosanemonen te vinden, de Dotterbloemen,

De trots van Mientje: de pop van de Koninginnenpage. Afgelopen jaar had ze maar liefst 20 koninginnenpages in haar tuin. Kijk eens hoe de rups zich eerst vastbind met een draadje voor hij verpopt.

het Speenkruid, de vergeetmenieten en vele mooie orchideeën. Van jongs af aan ben ik zo met de natuur vertrouwd geraakt.

Mijn vader groeide op in en rond het bos en hij had veel kennis van bomen en struiken. Mijn moeder is opgegroeid bij De Bruuk, en armen vol bloemen heeft ze er altijd geplukt (dat mocht toen nog) en ze vertelde ons van de mooie botterbloemen, de bibbertjes (trilgras) anemonen en orchideeën die daar groeiden. Ik zelf kom er vaak en vind het zo jammer dat ik op de paden moet blijven, ik wil zo graag rondstruinen, dat is mijn lust en mijn leven. De natuur is voor mij onmisbaar, ze geeft me kracht, het telkens weer opnieuw beginnen. Zij is ook schoonheid, verwondering en rust voor me. Ik kan er zo van genieten!

Ik zing in het kerkkoor. Als ik op een droevige uitvaart heb gezongen, doe ik mijn laarzen aan, neem mijn vlindernetje en verrekijker mee en ga naar mijn plekje bij de Leigraaf. Daar zoek ik de stilte op, denk na en kom tot rust. Altijd zie ik dan wel iets bijzonders, de IJsvogel, 'n mooie bloem, kever, spin of rups. Dan vergeet ik alles en word een met de natuur.

Sinds 2001 tel ik daar de voorkomende dagvlinders voor de Vlinderstichting uit Wageningen en geef die door. Ik loop geen echte monitorroute, maar doe gewoon losse waarnemingen. Tot nu toe heb ik hier 27 dagvlindersoorten geteld, waarvan de Koninginnenpage favoriet is! Sinds 1999 komt zij in de tuin, jaarlijks hebben we in onze tuin vele rupsen en poppen van deze soort. Bij de Leigraaf heb ik ook rupsen ontdekt op wilde peen. Onze tuin hebben we 'n beetje vlindervriendelijk gemaakt met o.a. 14 vlinderstruiken, pastinaak, venkel, dille en natuurlijk wortels.

Jonge haasjes, gefotografeerd door Mientje

Sinds de oprichting van de Natuurkalender in 2001 geef ik waarnemingen door van bijvoorbeeld de eerste bloem die bloeit, de eerste vlindersoort, de eerste zwaluw, wanneer de Koekoek zijn eerste geluid laat horen. Eerste bloei, blad of vrucht aan bomen en struiken enzovoort. Zo kan men zien of het klimaat verandert. Ik kijk toch al naar al dat moois, en omdat ik nu de tijd heb geef ik het dan ook maar door. Gewoon met formulieren en pen. Iedereen kan hier aan meedoen. Ik bel niet telkens de zgn. Fenolijn (red. het telefoonnummer van de Natuurkalender voor het doorgeven van waarnemingen, zie ook www.natuurkalender.nl) en heb ook geen computer, maar draag zo op mijn manier een klein beetje bij aan de wetenschap.

Sinds mijn jeugd is er natuurlijk veel veranderd, vooral hier op het platteland. Bijna iedereen was hier boer in de straat, en nu bijna niemand meer op een paar hobbyboeren na. Jammer dat er bijna geen koe meer in de wei loopt en er heel veel snijmaïs op het land staat. Gelukkig ook weer koren. Ook jammer van al die ontsierende groene plastic pakken hooi in het landschap, terwijl hooi er zo mooi uit kan zien. Hier in Groesbeek zijn we rijk bedeed met mooie natuur en een prachtig golvend landschap. De Bruuk met haar blauwgraslanden waarin zoveel zeldzame planten, vogels en dieren te zien zijn. Heel blij ben ik met al die wandelpaadjes die teruggekomen zijn, ik zie daar zoveel mensen gebruik van maken. De nieuwe poelen met daarin al volop leven, Hazen, de Das: het lijkt wel net als vroeger. Ook hebben we een riant uitzicht op de eerste 'paalwoning' in Groesbeek (het Ooievaarsnest bij de Ketelstraat). Al vaak waren er ooievaars te zien en misschien komt het nog eens een keer tot broeden. Al heel jong heb ik onze kinderen, en nu de kleinkinderen, meegenomen in de natuur. Zo leerden ze kijken naar alles wat groeit, bloeit en leeft, en zo aandacht en eerbied te hebben voor het leven. Ik wil graag dit nog aan de lezers meegeven: Geniet van alles in de natuur, maar laten we er heel zuinig op zijn! Neem wat vaker de fiets, gezond en goed voor het milieu. Je ziet zoveel meer en kost bijna niets. Ik ben geen mens om te demonstreren voor of tegen het milieu, nee laat mij maar stil genieten!"

Met dank aan Mientje voor het aangename gesprek.

Willemijn van Rooij

Gierende zwaluwen en Kieuwieten

Als ik door Groesbeek fiets met in de ene fietstas mijn telescoop en in de andere tas de neststokjes, en niet te vergeten de verrekijker om, dan ben ik in mijn element. Steeds zoeken naar vogels, dat ben ik: Henk Klaassen. Vaak ook mensen aansturen en mee laten genieten met de kreten 'kiekdor' of 'dorzettie'. Ook kan ik avonden genieten van de Gierende zwaluwen om en aan ons huis.

Het vogelen is mij met de paplepel ingegeven. Al heel jong ging ik met mijn vader en moeder mee de natuur in, wat toen heel apart en raar was. Zij brachten mij de kennis van en het respect voor de natuur bij die ik op mijn beurt weer door mocht geven aan mijn zoon Raymond. Mijn ouders vonden dat vogels vrij rond moesten vliegen en niet opgesloten zitten in een kooi. Als je dan uit een stropers familie komt, botst dat wel eens (zacht uitgedrukt). Later ging ik zelf op pad, 'schuupen'. Vogelen kenden we toen nog niet, net zomin als een vogelboek. In het begin van de jaren zestig vond ik in de Foerperpot mijn eerste kievitsnest met vier eieren. Op het terrein van Schreven aan de Kloosterstraat zat altijd wel een Kuifleeuwerik te broeden en op wat nu Tooropweg heet vonden we nesten van de Veldleeuwerik. Veel tijd besteedden we aan het zoeken van nesten die we angstvallig geheim hielden. Er waren kinderen die de nesten uithaalden wat je je nu niet meer voor kunt stellen.

Gierzwaawnesten worden opgehangen

De laatste 35 jaar houd ik me serieuzer met vogels bezig.

Ongeveer 30 jaar tel ik in Groesbeek de overwinterende roofvogels.

Ook ben ik al weer 25 jaar lid van de vogelwerkgroep Nijmegen en omstreken, hier stuur ik al mijn vogelwaarnemingen naar toe. Naast de roofvogels houd ik het gedrag van de Gierzwaluwen en Kieviten bij.

Gierzwaluwen

In 1991 zijn we in de Kloosterstraat (de Kwoistroat) komen wonen. In de loods van de achterburen zat een gierzwaluwkolonie. Samen met onze zoon Raymond genoten we hiervan. Een jaar later, ergens in

Gierzwaluw vangt insect

september, kom ik 's avonds thuis en tref een heel boze Raymond aan. Ze hadden de rand van de loods waar de zwaluwen zaten gesloopt en een nieuw boeiboord aangebracht. De zwaluwen waren gelukkig al uit gevlogen, maar de kolonie was vernield. Raymond heeft toen meteen vier nieuwe nestkasten gemaakt en achter aan ons huis opgehangen. In het volgende jaar waren er al twee kasten bezet en met succes zijn er jongen grootgebracht en uitgevlogen. In het jaar daarop heb ik er nog drie kasten bijgehangen en in de jaren daarna nog eens vijf in de nok aan de zijkant van het huis gemonteerd.

Inmiddels hangen er dan 12 nestkasten en de Gierzwaluwen vinden de kasten prima, want er wordt volop in gebroed.

Een paar jaar geleden heb ik met hulp van mijn schoonzonen in drie kasten een camera gemonteerd. Zo kun je het anders verborgen gedrag van de zwaluwen op de voet volgen. Vorig jaar zag ik een volwassen zwaluw een nest met drie eieren leegruimen. Ze pakte ei voor ei in de snavel en liet ze door de vliegopening naar buiten vallen. De eieren waren al bebroed, want er zaten embryo's in. Regelmatig vind ik kapotte eieren onder de kasten waarom dat gebeurt weet ik niet. Misschien een nieuwe vrouw?

Dit jaar heb ik een gevecht van drie gierzwaluwen in één kast gezien, dit is te zien op mijn website.

Hieronder een overzicht van de nestbezetting van de laatste jaren.

Gemiddeld komen er drie jongen groot uit een broedsel.

jaar	kasten	bezet	jongen(geschat)
2000	7	4	12
2001	7	5	15
2002	12	6	18
2003	12	7	21
2004	12	6	18
2005	12	7	21
2006	12	8	24
2007	14	9	27

Jonge kievit

Voor het broedseizoen van 2007 heb ik er weer twee kasten bijgehangen, zodat er nu 14 aan ons huis hangen. Misschien hebben wij wel de grootste Gierzwaluwkolonie van Groesbeek!

Kieviten

Andere vogels die mij sterk interesseren zijn de weidevogels. In het voorjaar van 2002 kreeg ik van de coördinator weidevogelbescherming het verzoek de kieviten in Groesbeek te beschermen. Samen met zoon Raymond zou ik dit doen. We dachten "die paar nesten doen we wel even". Die paar nesten werden er wel bijna honderd en van maart tot juni waren we bijna elke dag in het veld. Er waren zelfs boeren die vonden dat ik vaker op hun land was dan de kieviten.

Stijn en Kees Schreven wilden ook graag meedoen en zijn nog steeds bij ons actief. Het eerste jaar was voor ons een proefjaar waarin we veel geleerd en beleefd hebben. Zoals wij dachten dat het hoorde markeerden we elk gevonden nest keurig

Henk en Youri

met twee stokjes zes meter uit elkaar, maar daardoor zijn er wat nesten leeg geroofd. Er zijn dieren die de stokjes herkennen en weten dat als je maar lang genoeg bij de stokjes zoekt je vanzelf wel een gevuld nestje tegenkomt. Als de boer niet meer op het land hoeft te zijn, komen er daarom sinds een paar jaren geen stokjes meer bij het nest.

In het eerste jaar zijn er daarnaast nesten verloren gegaan door werkzaamheden op het land, want de boeren moesten ook wennen aan de weidevogelbescherming. Nu is dat al veel beter, er zijn boeren die zelf de gevonden nesten ontzien en er omheen werken of het nest verleggen. Ook zijn er boeren die voor ze het land gaan bewerken ons van tevoren bellen, zodat we nesten kunnen markeren en ze niet vernield worden. Stokjes zetten is soms nodig, maar overleg en begrip tonen is veel belangrijker. We doen het samen met de boeren en als de kuikens rond lopen op hun land zijn ze er best trots op.

Voordat we in het vroege voorjaar het veld in gaan, hebben we eerst schriftelijke toestemming nodig van de grondeigenaar. In Groesbeek zijn dit ongeveer dertig personen. Daarna ga je op zoek naar nesten. Die doe je door goed een Kievit in de gaten houden en als ze gaat zitten de plek in de peiling te houden, er naar toe te lopen en eventueel het nest te markeren. Als de boer voorlopig niet meer op het veld hoeft te zijn, zetten we de markering ook wel aan het begin van de voor. Dit maakt mens en dier niet nieuwsgierig. Het nest wordt dan in kaart gebracht en in het logboek bijgeschreven. Na ongeveer vijf dagen controleer je het nest en noteer je de gegevens die je later doorstuurt naar de Gelderse weidevogelbescherming.

Alweer een paar jaar gaat Youri van de Horst met ons mee. Hij heeft zich met zijn 12 jaar al ontwikkeld tot een volwaardige weidevogelbeschermmer. Twee jaar geleden heeft sfeermaker en natuurkenner Harry Gasseling zich bij ons aangesloten wat een grote aanwinst is. Boerenkenner Gerrie Grutters ging dit jaar voor het eerst met ons mee. Hij zorgde voor de vele broodnodige handtekeningen van de boeren.

In het voorjaar van 2006 had ik een bijeenkomst met bijna alle betrokkenen van de landelijke weidevogelbescherming. De weidevogelstand gaat heel hard achteruit en dit moet een halt worden toegeroepen. Er moet in elk stadium worden

Alles wordt nauwgezet opgeschreven

beschermd dus ook de eieren. Maar vlak voor het broedseizoen regelden de Friese eierappers toch nog een vergunning om kievitseieren te mogen rapen. En daarvoor heb je dan een dag vergaderd en een snipperdag voor opgeofferd. Ik was heel boos en teleurgesteld en heb in 2006 alleen geïnventariseerd en bijna niets beschermd. Ook dit jaar mogen de Friezen weer eitjes rapen waar ik het nog steeds niet mee eens ben. Het is wetenschappelijk bewezen dat de eerste kuikens de beste overlevingskansen hebben, zeker in een warm vroeg voorjaar. Als je de eerste eieren hebt weggehaald en het late voorjaar geeft slecht weer, dan heb je in dat jaar een erg slechte reproductie.

Kievitsnest met 4 eieren

In 2007 zijn we toch weer met frisse moed gaan beschermen en het was het beste jaar ooit.

Het was niet alleen gezellig, maar we hebben ook veel leuke andere vogels gezien zoals Veldleeuwerik, Gele kwikstaart, Kwartel, Grauwe klauwier, Tapuit en niet te vergeten (met heel veel dank aan Kees) de Griel.

Hier volgen wat gegevens van zes jaar weidevogelbescherming in Groesbeek.

Jaar	gevonden nesten	nesten uit	nesten niet uit	vrijwilligers
2002	94	45	39	4
2003	125	42	83	6
2004	125	40	85	7
2005	112	52	60	9
2006	67	30	37	5
2007	87	54	33	6

De nesten zijn voornamelijk van de Kievit. Ongeveer drie paar Scholeksters probeert het jaarlijks in Groesbeek, maar kuikens heb ik nog nooit gezien. De nesten werden altijd voortijdig leeggeroofd. In het eerste jaar heeft een Grutto op de Boersteege twee kuikens grootgebracht. Dit was tevens de laatste keer dat er een Grutto in Groesbeek tot broeden kwam. Vorig jaar hebben we voor het eerst drie nesten gevonden van de Kleine plevier. Dit jaar hebben we maar liefst vijf nesten van deze soort gevonden.

Waarom het jaar 2007 een heel goed uitkomstresultaat heeft is moeilijk te verklaren, maar door het droge vroege voorjaar waren de landerijen vroeg ingezaaid en hadden de kieviten daarna alle rust om te broeden. Een andere verklaring is dat er steeds meer kieviten in een grote groep dicht bij elkaar gaan broeden, zodat een roofdier meer aanvallen moet weerstaan.

Bij de nieuwe boer Derix op de Dennenkamp lagen elf nesten in een straal van een paar

Dit jaar hebben we bij een Kievitsnest een camera gemonteerd en video-opnames gemaakt die op mijn website te zien zijn. Er zijn in Groesbeek boeren die al jaren zelf bij het ploegen de nesten beschermen. Dan wordt er gewoon gestopt om het nestje even te verleggen, zodat het niet wordt vernield. Maar als je machines in moet huren van honderden euro's per uur met een vreemde landbouwer erop, dan wordt er weinig of niets gespaard. Daaraan moeten we nog hard werken zodat ook ingehuurd landbouwers de nesten sparen. Ik hoop dat de Friezen eens ophouden met het rapen van Kievitseieren, zodat wij samen met de boeren, met een goed gevoel, in de toekomst de Groesbeekse weidevogels kunnen blijven beschermen.

Mijn website is www.natuurlijkhenk.nl

Henk Klaassen

honderd meter. Als daar een kraai over kwam vlogen er 22 Kieviten op af wat een mooi schouwspel opleverde. Bij kwekerij Eikholt aan de Koningin Wilhelminaweg zijn de Kieviten en wij altijd welkom. Ongeveer tien paar Kievit broedt hier jaarlijks in een van de vele bloembakjes. Als wij de kwekerij naderen, horen we John al roepen dat er weer een nest bij is in dit of dat vak, en dan liggen er weer vier eitjes tussen de bloembakjes. Niet alleen John beschermt daar de Kieviten, maar alle mensen die in de kwekerij werken letten op en zien er op toe dat er niets met het nest kan gebeuren.

De oplossing van de vorige keer was de kruising (oude) Drulse weg bij het informatiebord van de Foerperpot waar dit jaar een fietspad aangelegd is.

We staan deze keer in een oud beukenbosje. De bomen zijn naar schatting bijna tweehonderd jaar oud en heel dik. In dergelijke oude, dikke bomen hakt de Zwarte specht zijn nesthol. Vanaf de plaats waar we staan, zien we er maar liefst twee. Een is een slaaphol dat een Zwarte specht zo'n 30 jaar geleden ongeveer 5 jaar lang heeft gebruikt. Het had drie openingen en was van binnen maar liefst een meter diep met prachtig glad gepolijste wanden. Twee openingen zijn inmiddels helemaal dichtgegroeid en een is nog maar zo klein dat een spreekwiel er met moeite doorheen kan komen. In een andere boom zien we nog een zwarte spechtenhol. Het is in 1975 gehakt en is nog steeds weinig dichtgegroeid. Blijkbaar groeit de boom minder hard. Het is nooit gebruikt door de specht, omdat kauwtjes de specht toen het hol bijna klaar was, verjoegen en het hol inpikten. Toentertijd was het er nog relatief rustig, maar in de afgelopen 30 jaar is de verkeersintensiteit op de weg die langs het bosje loopt zo sterk toegenomen dat het een constante bron van lawaai is geworden. Het is zelfs lastig geworden om de weg veilig over te steken. Aan de andere kant ligt een bos met veel kastanjabomen. Hier is het in het najaar weer wat rustiger geworden, want er zijn tegenwoordig nog maar weinig mensen die kastanjes verzamelen. Het beukenbos grenst aan een bijzonder laantje, waarvan we aan het begin staan. Er loopt een rode paaltjesroute door het laantje. Vroeger was dit laantje wat je tegenwoordig een jongerenhangplek zou noemen. De opa en oma's van nu ontmoetten hier hun (heimelijke) verkering. "Gôde mè nor 't van Papst" was een gevleugelde uitdrukking. Net als haar bezoe-

WIE KENT GROESBEEK

kers was het laantje toen nog jeugdig. Nu het oud is, is nog goed te zien dat de beukenbomen vroeger een soort tunnel vormden doordat de kronen naar elkaar waren gebogen en vervolgens vastgebonden. De 'groene tunnel' eindigde in een ronde, open plek. Geruchten zijn dat dit markante laantje gekapt gaat worden en dat er weer een nieuw jeugdig, gebonden laantje voor in de plaats komt. Het lijkt me geen goed idee. Het oude laantje zou moeten blijven staan, een nieuw jeugdig laantje kan men wat verderop neerleggen, eventueel in het verlengde van het oude zou wel een goede optie zijn. Of de stelletjes elkaar hier weer zouden treffen, betwijfel ik. De jeugd hoeft tegenwoordig niet meer stiekem van elkaar te houden.

Oplossingen sturen naar:
Henny Brinkhof
Binnenveld 31
6562 ZW Groesbeek
h.brinkhof1@chello.nl

Zwart gevederde vrienden

Als peuter en kleuter wandelde ik, Henny Brinkhof, vaak in het bos met ome Gerrit, een oom van mijn moeder, die bij ons in huis woonde en op zijn oude dag dagelijks zijn rondje kuierde in het bos. Ik kan me nog goed herinneren dat ik er trots op was dat ik helemaal naar het Zweefvliegveld was gelopen en terug (ik was wel kapot). Wat later was het bos ons speelterrein: met vriendjes en kinderen uit de buurt struinden we er rond, visten in de Koepel, maakten hutten, klommen in bomen, plukten bosbessen en speelden er politie en boef. Het bos was mijn tweede huis en de natuur interesseerde me sinds ik me kan herinneren.

Toen ik nog op de lagere school zat, trok ik er met mijn oudere neef Tonny Jillesen uit Nijmegen verder op uit: naar de Hatertse vennen en de Ooijpolder. Ik spaarde voor een verrekijker (16x50). Op de middelbare school (Nebo) vond ik al snel een paar vriendjes in de klas die ook natuurliefhebber waren. Minstens één keer per week gingen we vogels kijken in de Ooij, maar we gingen ook regelmatig naar het Reichswald en één keer per jaar fietsten we naar de Hamert en het Dealerwoud om vogels en wild te bekijken. Ik kocht toen ik 15 was een cassette recorder van geld van vakantiewerk om vogelgeluiden op te nemen en een jaar later, weer na vakantiewerk, een spiegelreflexcamera. Af en toe ging ik met de KJN (de toen nog katholieke tak van de NJN) mee op kamp naar Schiermonnikoog of de Flevopolder. Tijdens vakanties maakten we fietstochten door Nederland langs de mooiste vogelgebieden. Daar hoorden vanaf de KJN-introductie ook steeds de Waddeneilanden en Flevoland bij. 's Winters gingen we zeker een keer per jaar met de auto naar Flevoland om vogels te kijken. Gerard Müskens reed auto,

Johan en Pieter Thissen en ik waren de passagiers. Naast ontelbare ganzen zagen we een bevroren IJsselmeer en bergen kruierend ijs. Van 1976 tot 1982 bracht ik een groot deel van de zomervakantie door op Terschelling waar ik als vrijwilliger werkte bij de WaddenWegWijsWinkel, kortweg W4. Dat was een informatiecentrum van de Waddenvereniging waar we ook veel (wad) excursies gaven.

Merelonderzoek

Een van de eerste onderzoekjes die ik deed betrof de merel. Ik was toen 15 jaar oud. Bij ons thuis achter bij de Wolfsberg stond een rododendronstruik waarin een groepje merels overnachtte. Tegen het vallen van de avond verzamelden ze zich daar en zochten hun slaapplekje op. Je hoorde ze dan nog een tijdje het bekende 'piet-piet' roepen en daarna werd het stil. Ik ging daar iedere avond naar toe, noteerde het tijdstip van het laatste geluid en gegevens over het weer (temperatuur, windkracht, bewolking, neerslag). 14 maanden lang heb ik dat gedaan. De enkele keer dat ik niet kon betaalde ik mijn broertje Rob een kwartje om het over te nemen. Uiteindelijk leverde dit een prachtige grafiek op van anderhalve meter lang, gemaakt van aan elkaar geplakt proefwerkpapier van school. Als het bewolkt was of regende, ging de merel eerder slapen dan bij mooi, helder weer. Maar als je alle metingen achter elkaar in een grafiek zette, kwam er een mooie vloeiende lijn tevoorschijn. Die lijn liep ongeveer parallel met het tijdstip van de zonsondergang, maar niet helemaal. Het bleek dat de merel in de winter wat langer na zonsondergang doorging dan in de zomer. Mijn zoon Thomas heeft 25 jaar later hetzelfde onderzoek voor een

biologieproject op de middelbare school nog enkele maanden herhaald om te kijken of er verschillen waren met 25 jaar geleden. Die bleken er niet te zijn. Zijn grafiek liep hetzelfde als die van mij destijds. Hij kwam er wel achter waarom de vogels in de zomer relatief eerder gaan slapen. De merel gebruikt niet de zonsondergang als referentie, maar het einde van de zgn. civiele schemering. Dat is het moment dat de zon 6° achter de horizon is gezakt en dat punt is in de zomer eerder bereikt dan in de winter (zie www.meteonet.nl/diversen/zoncalc.htm).

Vogelinventarisatie Wolfsberg

Een paar jaar later kende ik door mijn intensieve vogelkijkhobby al snel de meeste vogels. Van veel bosvogels kende ik ook al snel de geluiden. Ik las het boek 'Vogels en hun domein' van de beroemde ornitholoog Nico Tinbergen die daarin beschreef hoe je een gebied op vogels kon inventariseren. Daarna besloot ik dit te gaan doen vlakbij huis, bij de Wolfsberg. Dat was in 1973, ik was toen 16 jaar. Iedere zondagochtend, bij het krieken van de ochtend, maakte ik twee keer een rondje in het fraaie beukenbos bij de Wolfsberg waarbij ik alle zingende vogels noteerde. 25 jaar later heb ik dit onderzoek herhaald en gepubliceerd in het Milieujournaal (1998: 93/94 36-45).

Zwarte specht

Mijn grote vogelliefde: de zwarte specht. Tijdens die eerste inventarisatieronde, op een mooie zondagochtend in april toen ik aan de rand van mijn gebied was, zag ik ineens een Zwarte specht. Hij had er een hol. Door de aanblik van deze zo imposante specht met zijn felrode kuif was ik meteen verkocht. Ik besloot het dier te gaan bestuderen en heb dat vijf jaar lang gedaan.

Inventarisatie 1973 van Wolfsberg

Schuilhit van takken gezien vanuit slaaphol Zwarte specht

Ik ontdekte talloze oude nestholen in het bos en vond ook de slaapholen van het mannetje en het vrouwtje. Op die plekken bouwde ik dan een schuilhut van takken, zodat ik het dier zonder het te storen kon observeren. Ik schreef alles op wat de specht deed. Vele duizenden uren heb ik in de schuilhutten gezeten of in het bos rondgelopen op zoek naar de specht. Ik klom in nestholen en slaapholen om ze op te meten. Slaapholen hadden steeds meerdere uitgangen. Dat is handig als je als specht moet vluchten voor een ander dier dat het hol wil binnendringen. Meestal waren dat kauwtjes of holenduiven die de slaapholen als nesthol wilden inpikken. Bij de kauwtjes lukte dat meestal ook. Zelfs een vers gehakt nesthol werd een keer door kauwtjes ingepikt. De zwarte specht ging toen weer naar het oude nesthol van een jaar eerder.

Slaaphol mannetje met meerdere holopeningen

Voordat het nesthol werd gehakt, was er al heel wat gebeurd. Al in november/december gaan het mannetje en het vrouwtje elkaar weer benaderen. De spechten maken dan het bekende geluid dat klinkt als 'klieeh'. Het betekent zoveel als "Ik ben een zwarte specht". Zowel het mannetje als het vrouwtje maken dat geluid. Omdat een zwarte specht een echte standvogel is die eigenlijk nooit zijn territorium verlaat (alleen jonge vogels zwerven wat rond op zoek naar een nieuw territorium), vinden het mannetje en vrouwtje elkaar snel en zoeken toenadering. Daarbij laten ze een 'lkauw'achtig geluid horen. Het betekent zoveel als "Wees maar gerust, ik ben het". Is de ander niet gediend van een dichte benadering, dat strekt de vogel zijn kop omhoog en maakt schokkende geluiden met de vleugels en een zacht geluid dat klinkt als 'u-u-u'. Het is een dreigende houding. Is de ander welkom, dan klimmen ze achter elkaar aan op de stam van de boom. Het vrouwtje wipt op een zijtak en gaat horizontaal zitten als een gewone vogel. Het mannetje wipt er naar toe, springt op het vrouwtje en een tot twee seconden durende paring volgt. Je kunt dat al in december zien. Het aantal paringen neemt in de loop van de tijd toe tot vele malen per dag. Aangezien het nog maanden zal duren voor er een ei wordt gelegd, is de functie ervan het verstevigen van de relatie tussen beide vogels. Het is voor een andere specht extreem moeilijk om zich daartussen te wringen. Ik heb een keer een tijdje twee vrouwtjes in het gebied gezien, maar het tweede vrouwtje had geen kans en verliet na een paar maanden het gebied.

In januari en februari begint vooral het mannetje te zingen, vooral bij mooi weer. Dat zingen klinkt als 'kju-kju-kju' en lijkt een klein beetje op het geluid van de Groene specht dat meer als 'klu-klu-klu' klinkt. Het geeft een mate van opwindning weer. Ook gaat het mannetje roffelen. De roffel is wel twee of drie keer langer dan die van de Grote bonte specht en meestal ook veel zachter. Dat komt omdat de Zwarte specht vaak geen goed resonerende tak uitzoekt. In maart gaan de spechten beginnen aan het hakken van een nieuw hol. Hier in Nederland is dat meestal in beuken. De bomen moeten voldoende dik zijn (anders past het hol niet) en het moet een hoog opgaand bos zijn, zonder al te veel zijtakken. Anders is het aanvliegen te moeilijk. De windrichting waar de opening van het hol zit, is waarschijnlijk afhankelijk van de weersomstandigheden

bij de aanvang van het hakken. Als het dan bijvoorbeeld regent en flink waait, begint de specht aan de luwe kant te hakken. Het hakken van het hol is een tijdrovend en inspannend karwei dat vooral door het mannetje wordt gedaan. Maar ook het vrouwtje hakt mee. Eerst steekt het lichaam nog grotendeels buiten het hol, maar naarmate het werk vordert, zie je alleen nog maar de staart naar buiten steken of op het laatst zelfs dat niet meer. Je hoort dan alleen nog een krachtig geklop. Na een kwartiertje komt dan de kop van de specht tevoorschijn: snavel open, hijgend van de warmte. Als

Hijgend vrouwtje na kwartier hakken

Mannetje gooit houtspaanders weg. Hierbij trekt zijn knipvlies ongeveer eentiende seconde voor zijn oogbol ter bescherming.

de specht na een paar minuten een beetje is afgekoeld, gaat hij of zij houtspaanders naar buiten gooien met een slingerende beweging van de kop. Daarna begint het hakken weer. De specht staat dan met zijn kop naar beneden te hakken. Als dan de andere specht komt om te hakken, landt hij voor het hol en roept 'lkauw'. Hetzelfde geluid als bij de paring. De partner komt

*Vrouwetje lost mannetje af.
Hierbij roept ze het karakteristieke 'lkauw'.*

naar buiten en vliegt weg, waarna de ander met hakken begint. Het hol is klaar als de eerste eieren worden gelegd. De spechten lossen elkaar bij het broeden ongeveer elke twee uur af (weer 'lkauw' roepend) waarbij het mannetje de hele nacht broedt. Na 9 dagen komen de eieren uit. Voor zo'n grote vogel is dat extreem kort. Je kunt zien dat ze vader/moeder geworden zijn doordat bij de aflossing de staart net iets langer naar buiten steekt en dan wat schokt (= voeren van de jongen). De jongen zijn bij de geboorte kaal en nog heel klein, net in staat hun kop op te richten als ze worden gevoerd. Op het dieet van dikke boktorlarven die de oudervogels in hun krop of maag verzamelen en tijdens het

*Jong mannetje zwarte
specht in 1975*

voeren opbraken, groeien de jongen snel. Na een week of drie hoor je ze al in het hol bedelen en na vier weken komen hun kopjes al tevoorschijn. De jongen zijn inmiddels mooi bevederd. Je kunt meteen zien of een jong een mannetje of een vrouwetje is. Mannetjes hebben een rode kop die bijna de snavel raakt en doorloopt tot het achterhoofd. Het jonge vrouwetje heeft alleen maar wat rood op het achterhoofd, eigenlijk net als bij de volwassen dieren. Het rood is alleen wat minder fel. Ook is de snavel nog wit zonder blauwgrijze punt en strepen. De ogen zijn nog blauwgrijs net als bij een kat. Een volwassen specht heeft gele ogen. Nog wat later steken de jonge spechten hun kopjes helemaal naar buiten en maken dan veel lawaai. Een paar weken later vliegen de oudervogels niet meer rechtstreeks naar het hol om te voeren, maar ze strijken in de buurt neer en roepen 'klieeeh'. De hongerige jongen roepen hard. Pas na veel aandringen komen de ouders voeren. Na een paar dagen duurt dit zo lang dat de jongen uitvliegen. Een keer heb ik gezien dat het jong ook weer invloog om de volgende dag voorgoed uit te vliegen. En dan is het ineens doodstil. De jongen maken geen geluid meer en zitten ergens in de boomkronen. Zo luidruchtig als ze in het hol zijn, zo stil zijn ze erbuiten. Ik heb ze nooit meer teruggevonden of teruggezien. Een keer heb ik na veel omzwervingen twee jongen gezien, ongeveer anderhalve maand na het uitvliegen. Hun ogen kleurden al bijna geel. Ook de oudervogels krijg je in die tijd niet te zien. Pas een maand na het uitvliegen zoeken ze hun slaaphol weer op en vanaf die tijd kun je ze weer 's morgens en 's avonds observeren. En ook dat levert leuke dingen op. Bijvoorbeeld als een Holenduif ineens het slaaphol kraakt. Dat heb ik zowel bij het mannetje als het vrouwetje gezien. Het mannetje schrok ernstig en vloog weg, toen de duif een pikuitval deed. Na een kwartier kwam de specht terug, verdween met zijn kop in het hol en kwam tevoorschijn met een pluk duivendons in zijn snavel. Dit herhaalde zich nog een keer waarna de duif wegvloog. Bij het vrouwetje verliep deze gebeurtenis wat anders. Ook zij schrok enorm, toen ze het hol inkeek en de duif ontdekte, vloog even weg, maar kwam weer snel terug om uiteindelijk toch in het hol te kruipen. De volgende dag zat de duif er nog steeds en ook toen brachten ze samen de nacht door in het (een meter diepe) slaaphol. Op de derde avond was de Holenduif verdwenen. Dat het mannetje de duif aanviel, is de enige keer dat ik de Zwarte specht agressief heb gezien. In de regel gaan ze er vandoor als

ze door kauwtjes worden belaagd worden. Na een paar dagen geven ze uiteindelijk zonder slag of stoot hun nieuw gehakte hol op, waaraan ze een maand hebben gehakt, als de kauwtjes de aanval inzetten en de hakkende specht in de rug aanvallen. Ik heb ook een keer bij het slaaphol van het vrouwtje het mannetje gezien, toen er plotseling een tweede mannetje was. Het mannetje vloog meteen naar de vreemde man en ging op de stam zitten. Het andere mannetje draaide naar de achterkant van de boom. Zo zaten ze tegenover elkaar. Beide vogels met hun snavel omhoog, schokkende vleugels en u-u-u geluid, zoals hierboven beschreven alleen veel feller. Ze draaiden rondjes rond de stam. Dit duurde ongeveer een halve minuut waarna het vreemde mannetje wegvloog.

Wat ik ook ontdekte is dat zwarte spechten voornamelijk hun voedsel op de grond zochten. Daar hakten ze voornamelijk in dode boomstroken op zoek naar boktorlarven. De reden hiervoor is dat er toen, omstreeks de jaren zeventig, nauwelijks dood hout in het bos stond. De zwarte spechten moesten het dus hebben van de stronken op oude kapvlakten. Tegenwoordig staan er wat vaker staande dode bomen in het bos te rotten. Voor de specht is dat in ieder geval beter. Op zo'n stam is hij in zijn element. Op de grond is hij hulpelozer en wat dan ook opvalt is dat hij voortdurend rondkijkt of er gevaar dreigt.

Boktorlarve, het belangrijkste voedsel van de Zwarte specht

Ik heb veel gezien van de zwarte specht, veel meer dan ik in het korte bestek van zo'n artikel kan beschrijven. Wanneer je gewoon kijkt en opschrijft wat een vogel doet, kom je heel veel van zo'n vogel te weten. Maar er komen ook steeds weer nieuwe vragen bij, meer dan dat er beantwoord worden en zo ontstaat de paradox dat naarmate je meer van iets weet, je tot het besef komt dat je relatief steeds minder weet. Toch leer je

Mannetje vliegt voor hol vanaf hoger gelegen punt.

Mannetje vliegt voor hol vanaf lager gelegen punt.

zo'n dier steeds beter kennen en daardoor wordt het dier alleen maar interessanter. Met die kennis is het niet verwonderlijk dat vogelaars tientallen jaren doorgaan met hun onderzoek. Er komt nooit een einde aan. Vorig jaar heb ik een teelens gekocht en ben daarmee weer op zwarte spechtenjacht gegaan. Ik heb foto's gemaakt van de nesthak-activiteit van de specht in het Kraaiendal die vorig jaar broedde langs de Biesseltse baan. Door het oog van de camera met zijn korte sluitertijd zie je soms details die te snel zijn om met het blote oog waar te nemen. Zo zag ik op mijn foto's dat tijdens het hakken het knipvlies van de ogen even dichtgaat op het moment dat de snavel de boom raakt. Eigenlijk logisch, want zo voorkomt de specht dat er splinters in zijn oog komen. Hetzelfde zie je bij het uitwerpen van zaagsel uit de boom. Ook daarbij gaat het knipvlies even dicht. En wat denk je van het landen voor het hol? Afhankelijk van de richting waar de specht

Spreeuw begint te bedelen als je met een pincet eten brengt

vandaan komt, is dat compleet anders. Komt hij van boven, dan moet hij sterk afremmen met zijn vleugels en werpt hij zijn staart naar voren. Komt hij van onderen, dan is zijn snelheid door het omhoog komen bij het hol al nul en hoeft hij zich alleen maar vast te grijpen met zijn klauwen.

Een spreeuw als huisdier

Dan was er tenslotte nog een mooi vogelmoment. Dat was toen ik in het bos een uit het nest gevallen kale halfdode spreeuw vond. Ik nam het diertje mee naar huis en gaf het te drinken. Het knapte meteen op. Ik heb de spreeuw opgevoed en aangezien ik niet van gekooide dieren houd, mocht hij zodra hij kon vliegen meteen naar buiten. Ik had bij het voeren van de spreeuw wel steeds een bepaald deuntje geblazen, zodat ik maar hoefde te fluiten of hij kwam al bedelend aanvliegen. Het diertje ging zittend op mijn hoofd op de fiets mee het bos in naar de Zwarte specht van het Kraaiendal. Af en toe vloog hij op om vervolgens op het hoofd van een niets vermoedende voorbijganger neer te strijken die zich kapot schrok. Ook op onze hond streek hij neer. De bouvier reageerde daar

Mijn spreeuwkje in 1975

een beetje zenuwachtig op, maar luisterde zo goed dat ie hem niks deed. Als ik 's morgens wakker werd, hoorde ik hem al weer roepen. Eén fluitje en hij vloog door het tuimelraam van mijn slaapkamer naar binnen en ging op mijn hoofd zitten, roepend om eten. Vreemd genoeg ging hij niet alleen op zoek naar voedsel. Wel als ik erbij was, dan stak hij zijn snavel in mijn oor of tussen mijn haren en maakte hij zijn snavel open zodat het haar uiteen ging en hij kon zien of er iets tussen zat. Dat deed hij ook zo bij gras. Als ik een koeienvlaai vol met strontvliegen opzocht in de wei, dan snapte hij vanaf mijn hand met zijn snavel de opvliegende vliegen zo uit de lucht. Maar als ik er niet bij was, vrat ie niks.

Op een zaterdag werd ik wakker en hoorde niks. Ik wist meteen dat mijn spreeuw er niet meer was. Misschien was ie wel op een kat gevlogen die korte metten met hem had gemaakt. Dat is de fout geweest die ik gemaakt heb bij de opvoeding van dit diertje. Ik heb hem niet bang gemaakt voor gevaarlijke dingen en het spreeuwkje was nergens bang voor, alleen maar nieuwsgierig. Dagenlang heb ik nog als een kloek het 'spreeuwenroepje' fluitend door Groesbeek gefietst, helaas tevergeefs. Het is het mooiste huisdier dat ik ooit gehad heb, hoewel de bouvier en ik ook de beste stoeimaatjes waren. Onze hond ging overigens vaak mee naar de specht en vleide zich heel rustig in de schuilhut neer tot we weer gingen. Ook de cyperse poes die we ten tijde van het merelonderzoek hadden, liep mee naar de rododendron en sprong dan op mijn schouder en zat daar tot ze er weer genoeg van had.

Henny Brinkhof

BON

Ik geef me op voor het Groesbeeks Milieujournaal:

naam.....

adres.....

woon-

plaats.....

(U betaalt met een acceptgiro of een incasso-formulier, die u krijgt toegezonden)

Langs het tuinpad van mijn vader

En langs het tuinpad van mijn vader..... Bij wie roept het horen van het melancholieke liedje van Wim Sonneveld geen herinneringen aan zijn kindertijd op? Aan zo'n tuinpad lag voor mij letterlijk en figuurlijk de kiem tot natuurontwikkeling in mijn jeugd begin jaren zestig. Langs het tuinpad kwamen we in aanraking met de verschillende vogels die hier zaten. Zoals de mel (merel), de schijtlijster (lijster), het bijmeeske (koolmeesje), de huusklets (huismus), de mouwerik (kneu) en de boekvink (vink).

Mussen vangen, kinderspel?

In elke seizoen viel er wel iets te beleven, maar de winterdag was voor ons bij uitstek de gelegenheid om 'mussen' te vangen. Vooral als er sneeuw lag en de vogels weinig voedsel konden vinden, waren ze gemakkelijk te vangen. Hiervoor maakte we een plek achter in de hof sneeuwvrij en strooiden daar wat oud brood neer. In de schuur werd uit de gereedschapskist van mijn vader een zeef gehaald, met een stokje en een bolletje metselkoord was het geheel compleet. De zeef werd op zijn kop op de voederplaats geplaatst waarbij een het stokje met hieraan het touw onder een kant van de zeef werd gezet. Het touw werd afgerold en door het 'sceplicht' naar binnen geleid. Vervolgens namen we binnen achter het raam plaats. Met onze warme adem maakten we een 'loergat' in de ijsbloemen die dik op het raam zaten. Vervolgens was het een kwestie van afwachten totdat de vogels op het voer afkwamen. Eerst kwamen de brutaalste vogels waaronder de Huismus en Spreeuw,

Merelvrouwtje

na enige tijd kwamen ook andere soorten op het voer af. Op het moment dat er een aantal vogels onder de zeef zaten was het slechts kinderspel om ze te vangen. Met een ferme ruk aan het touw werd het houten stokje onder de schuinstaande zeef uitgetrokken en viel de zeef over de volkomen verraste vogels. Nu kwam het moeilijkste van het mussen vangen, je moest namelijk de zeef een klein stukje oplichten om met je hand de gevangen vogels te kunnen pakken. Meestal waren de vogels sneller dan je dacht en vlogen ze door de kier onder de zeef vandaan. Als je dan daadwerkelijk een vogel in de hand had (waarschijnlijk komt hier het spreekwoord vandaan "beter een vogel in de hand, dan tien in de lucht"), kon je voor de eerste keer aanschouwelijk en tastbaar kennis maken met de levende natuur.

Lokvogels

Andere ervaringen deed je als kind op bij bekende vogelaars in de buurt. De meeste hadden thuis een voliëre waar Sijsjes, Vinken, Goudvinken, Putters, Groenlingen en zelf Kwartels in zaten. Het merendeel van de vogels ving men zelf om er vervolgens mee te gaan kweken. Dit vangen deed men veelal in de eigen achtertuin, met een zgn. 'lokmuske' of 'lokkertje' in een kooi. Zo'n kooi had in het midden het kooitje waarin de lokvogel zat met daarnaast aan beide zijde een zgn. vangkooi. Een andere methode was het werken met zgn. klapnetten of mistnetten. Ook werd veelvuldig met zgn. lijmstokjes gewerkt waarbij men zelf de lijm maakte uit lijnolie. In het zuiden van het land werkte men veelal letterlijk met vogellijm, afkomstig van de maretak. De vogellijm werd door de ouderen ook gebruikt voor het zgn. 'mussen steken'. Hierbij werd een grasspriet van gedroogde smele, die aan bonenstaak bevestigd zat, ingesmeerd met lijm. De kunst was om heel onopvallend en voorzichtig de vogels die in de struiken zaten te benaderen, waarbij de gelijmde grasspriet op de rug van de vogel werd neergelegd. Hierdoor kon de vogel niet meer wegvliegen. Deze 'tak van sport' werd meestal 's avonds bedreven waarbij men de slaapplaatsen van de vogels opzocht.

Nesten uithalen

In het broedseizoen zochten we vaak naar nestplaatsen van verschillende vogels. Zo was ik eens met een vriendje in het dorp aan het zoeken naar nesten, toen we een vogel in een struik zagen vliegen. De grote ommuurde tuin was van de pastoor en hij had de tuindeur op slot. Voor ons kinderen

leek deze tuin het paradijs op aarde, met al z'n geheimen, een onneembare hindernis. Onze nieuwsgierigheid was groter dan de angst om betrappt te worden. We besloten stiekem over de hoge muur te klimmen. Met mijn gevouwen handen vormde ik een opstapje, zodat mijn vriendje via mijn schouders zichzelf over de muur kon werken. In de struik trof hij het nest van een merel met een stuk of vier eieren. Ineens ging de deur van de pastorie open en kwam de pastoor naar buiten. Hij had blijkbaar het gekraak van takken in de tuin gehoord. Ik voelde meteen al dat we ons flink in de nesten hadden gewerkt. Na een hele donderpreek over ons uitgestort te hebben gekregen en beloofd te hebben nooit meer vogelnestjes uit te zullen halen, dropen wij met de staart tussen de benen af. Bang als we waren dat ze er thuis achter zouden komen dat we 'de mussen hadden uitgehaald'.

Mussen inkuilen?

Tijdens een van mijn struintochten vond ik een nest van een mouwerik (Kneu) bij ons in de heg. Trots als ik was, vertelde ik dit aan een vriendje. Die kwam prompt met zijn vader bij ons achter in de tuin om het nestje te bekijken. Ze hadden een klein vogelkooitje bij zich, gemaakt van houten latjes met ijzeren spijltjes. "We zullen ze eens gaan inkuilen" werd er gezegd. Ik wist niet wat dat betekende (ik was een kind, hoe kon ik weten...). Maar daar kwam ik al

Kauwtje zit op de uitkijk in een conifeer

ras achter. Het nestje met de jonge vogels werd in het kooitje gezet en het geheel werd weer op de oorspronkelijke plaats in de heg teruggezet. De opening tussen de spijltjes was zodanig dat de oudervogels hun kroost nog konden voeren. Iedere dag werd het nest enkele meters verzet, steeds dichterbij het einddoel, de volière van de buurman. Toen het nestje met de jongen bijna veilig was gesteld, zijn de jonge vogels door de klauwen van een kat doodgeslagen.

Vogels groot brengen

Als kinderen van de 'rooi buut' (red. omgeving Vijverweg) hadden we ons eigen kleine domein en kwamen we zelden op het grondgebied van andere buurtschappen. Het grote vrije domein waar we veelvuldig kwamen waren de uitgestrekte bossen rondom Groesbeek. Vooral op woensdagmiddag trokken we met hele hordes het bos in. Ook het in het bos hadden we onze eigen territorium dat liep vanaf de Koepel naar de Keizerskop en vanaf het Zwaantje lang het 'vlak met de vier búm' naar het 'bommenbos'. Tijdens deze zwerftochten leerde ik spelenderwijs een steeds groter deel van het bos kennen en werd mijn oriëntatie op de natuur steeds groter. Ik wist op een bepaald moment precies waar de dieren hun onderkomens hadden. Het is in die tijd geweest dat ik regelmatig thuis kwam met een verweesde, jonge Kauw, Ekster, Kraai of Vlaamse gaai die we hadden gevonden. Deze gaven we af aan andere vrienden of brachten we zelf thuis groot.

Met een kauwtje had ik een speciale band opgebouwd die mij nog goed is bijgebleven. Waar ik was, was de vogel en andersom. Als ik tussen de middag ging eten, liep de kauw achter mij aan en sprong op mijn schouder. Als ik hem niet snel iets te eten gaf, sprong hij boven op mijn bord en pikte mijn brood weg. Ook tegen de avond sprong hij standaard bij mij op de schouder en stak zijn kop in de veren om te gaan slapen. Van mijn ouders moest ik de kauw opsluiten in een kooi als ik naar school ging.

Sommige klasgenoten namen hun kauwtje stiekem mee naar school. De vogel mocht natuurlijk niet mee naar binnen, maar zodra we in de klas kwamen zagen we de kauw buiten op de vensterbank zitten, gelokt door de roep van zijn baasje. De vogel tikte dan tegen het raam waardoor natuurlijk de hele klas was afgeleid, tot grote ergernis van de meester. Deze sommeerde de eigenaar om de vogel direct te vangen en naar huis te brengen.

Bosrand bij Klein Amerika

Op het laatst moest ik van mijn ouders de tamme kauw wegdoen, omdat deze in hun ogen voor te veel overlast zorgde. In eerste instantie bracht ik de kauw met de fiets naar het bos bij de Wolfsberg. Nadat ik hem had losgelaten, fietste ik zo hard als ik naar huis terug. Bij aankomst zag ik de kauw die al op mij zat te wachten. De tweede poging lukte wel. Enkele maanden later werd er bij ons aangebeld met het verzoek of ik mijn kauw wilde ophalen. Deze maakte namelijk de Zeeheldenbuurt onveilig. De

kauw haalde kersen uit de boom en had een enkele keer zelfs de was, in dit geval de bh van de buurvrouw, van de waslijn gehaald en was hier zelfs mee weggevlogen. Zonder te lachen vertelde ik dat dat mijn kauw niet kon zijn, want die was sinds enkele maanden 'vogelvrij'.

Tot zover enkele van mijn jeugdherinneringen opgedaan in de zestiger jaren, aan de Vijverweg te Groesbeek.

Peter Pouwels

Het verborgen leven van vogels

De interesse in de natuur is bij mij al op heel jonge leeftijd gewekt. Veertig jaar geleden bestond natuurbeleving in Groesbeek nog grotendeels uit het oogsten uit de natuur. In menig schuurtje hingen twee ijzerdraden met lusjes aan het einde. Aan deze draden werden gevangen konijnen en hazen van hun jas ontdaan. De vrijkomende geur zal ik nimmer vergeten. Een van mijn dierbare jeugdherinneringen is het hervullen van lege hagelpatronen aan de keukentafel maar dat terzijde. Mijn moeder kreeg op de basisschool al te horen dat ik mijn concentratie meteen verloor zodra er een merel op het gras verscheen. Ik ben Jan Jacobs (40), getrouwd met Wilma Ebbers. Trotse vader van Giel, Nora en Eva.

Op 14 september 1982 noteerde ik in mijn eerste veldboekje 2 Witte kwikstaarten bij de kerk van de Stekkenberg. Sinds die dag schrijf ik veel van de vogels op die ik waarneem. Op 11 december van dat jaar nam ik op uitnodiging van Henk Klaassen deel aan een roofvogeltelling in Groesbeek. Met een veel te dunne jas en sokken met rubberlaarzen verscheen ik ten tonele. Het was die dag erg koud en Henk heeft er nog altijd schik van dat ik tot op het bot verkleumde. Via Henk raakte ik in contact met Gerard Müskens, Johan Thissen en Ronald Zollinger die roofvogelonderzoek deden in de bossen rond Groesbeek en in het Reichswald. In de jaren die volgden ging ik op zondag steevast mee op roofvogelzoektocht in het Pruiswald (red. Reichswald). Er werd gezocht naar nesten van Havik, Sperwer, Wespendif en in mindere mate ook Buizerd. Gezocht werd er dan naar ruiveren, plukresten, smeltsel (red.

uitwerpselen), allemaal sporen die een territorium van roofvogels verraden. Behalve roofvogels vond ik andere soorten ook erg leuk en langzaam begon ik met het inventariseren van broedvogels in bijvoorbeeld de Maasheggen, in het kader van een groot broedvogelonderzoek in het land van Cuijk.

Het zien van zeldzame soorten heeft mijn speciale aandacht. Een melding van Haakbekken in de stad Groningen of een Sperweruil in Midden-Drenthe of zoals onlangs een Kroonboszanger (red.

uit Oost-Azië, zeer zeldzame dwaalgast) in Katwijk doen mij onmiddellijk besluiten te stoppen met hetgeen ik bezig ben en spoorstrags te vertrekken naar de plek van de vogel. Een enkele keer kunnen er zeldzame soorten dicht bij huis opduiken zoals afgelopen voorjaar de door de weidevogelaars ontdekte Griel op een pas ingezaaide maïsakker bij Erik en Jannelie Thijssen. Door de hectiek die ontstaat bij de melding van een zeldzame soort gaat er wel eens wat mis zoals bij de melding van de Sperweruil. Ik was op mijn werk en wilde snel naar huis om mijn kijker e.d op te halen. Mijn baas keek me verwonderd aan, maar begreep dat het om een ernstige zaak ging en gaf verlof. Vlug effe tanken bij Wyler. Vóór het starten van de motor realiseerde ik me nog net dat ik per abuis benzine in de dieseltank had gegooid. Gelukkig was Wilma thuis die mij met een andere auto kwam halen waarna ik meteen door kon naar Drenthe. De Sperweruil zat er gelukkig nog en was fraai te zien. Tegenwoordig trek ik er vaak met de kinderen op uit om bijvoorbeeld slootbeestjes te vangen of zandhagedissen op de Mookerheide te bekijken. Of te wandelen langs de heringerichte Leigraaf. Mooie natuur is ook vaak dicht bij huis te vinden.

Iedere vogelaar heeft favoriete soorten die iets extra's bij hem losmaken wanneer hij er een waarneemt. Zo word ik gelukkig van een Draaihals, Nachtzwaluw, Bosuil, maar ook Kerkuil. Allemaal soorten die door hun verborgen levenswijze iets geheimzinnigs over zich hebben. Vaak wil ik dan meer over zo'n soort te weten komen. Zo ontdekten we begin jaren negentig dat het wel heel droevig was gesteld met de verspreiding van de Kerkuil in het rivierengebied. Een klein groepje vrijwilligers wilde eens kijken of daar wat aan te doen viel en zo werd in 1993 de Kerkuilwerkgroep Betuwe-Oost opgericht. De doelstelling was toen het aantal broedparen in het werkgebied te vergroten door het plaatsen van nestkasten in boerderijen en kerken. Anno 2007 hangen er zo'n 200 kasten die jaarlijks door de 15 vrijwilligers worden gecontroleerd. De doelstelling is bereikt, er heeft een prachtige toename plaatsgevonden van de soort in het rivierengebied (zie het artikel Kerkuilen in Groesbeek). Het is mooi dat je als mens op een eenvoudige wijze veel voor een soort kunt betekenen.

Jan Jacobs

Jan Jacobs laat de kinderen van de aardmannetjes kennis maken met een jonge kerkuil

Kerkuilen in Groesbeek

Kerkuilondersoorten

De kerkuil komt in grote delen van de wereld met verschillende ondersoorten voor. In Europa vinden we twee ondersoorten. *Tyto alba alba*, de witte vorm van de kerkuil, komt voor in Groot-Brittannië, Zuid-Europa en Noord-Afrika. In Nederland en Oost-Europa is *Tyto alba guttata* de meest voorkomende ondersoort. Het venkleed van 'guttata' is heel variabel, de borstveren en ondervleugels kunnen van heel wit tot donker roodbruin zijn. Ook het gezichtsmasker kan heel wit tot donkerbruin zijn. Onlangs is in Groesbeek een zeer lichte adulte Kerkuil gevangen waarvan we het vermoeden hadden dat het een 'alba' zou zijn. De foto's van de vogel zijn voorgelegd aan Johan de Jong, de landelijke kerkuilencoördinator, en die stelde vast dat het een zeer lichte vorm van 'guttata' betrof. De vogel in kwestie vertoonde te veel stipjes op borst en ondervleugel om een echte 'alba' te zijn. In ons land komt deze ondersoort zeer zeldzaam voor, ook vinden kruisingen van beide ondersoorten plaats.

Werkgebied

Nederland wordt jaarlijks gebiedsdekkend op kerkuilen geïnventariseerd. Dat is van geen enkele andere diersoort te zeggen! Honderden vrijwilligers controleren voor dat doel duizenden nestkasten. Ons land is daarbij onderverdeeld in regio's. Vaak is een provincie een regio. Gelderland is een erg grote provincie en daarom onderverdeeld in een viertal regio's. Van een ervan, regio 10 / Betuwe-Oost ben ik de coördinator. Tot die regio hoort het gehele land van Maas en Waal, Groesbeek, Ooijpolder, de Betuwe rond Gendt, Angeren, Doornenburg en van Elst tot en met Opheusden met als noordgrens de Rijn en als zuidgrens de Waal.

Voedselaanbod

Kerkuilen leven voor 99% van muizen. Sporadisch worden er vogels zoals boerenzwaluw of spreeuw gevangen. De Veldmuis is de belangrijkste prooi-soort. Een volwassen veldmuis weegt evenveel als drie spitsmuizen. De veldmuis kent gewoonlijk een cyclus van 3 á 4 jaar. Dat wil zeggen dat er eens in de drie tot vier jaar veel van zijn. Door overbevolking en het daarbij behorende voedseltekort en stress klappt zo'n populatie weer in elkaar. Kerkuilen reageren heel duidelijk op de voedselsituatie. In veldmuizendal jaren zijn er minder broedgevallen met kleinere aantallen jongen. Zo was 1997 een absoluut daljaar voor de soort in het werkgebied. In slechts 3 van de 200 kasten werden jongen gevonden. 2007 daarentegen is een ongelooflijk goed jaar voor de Kerkuil. De vogels zijn veel vroeger dan normaal begonnen met broeden. Normaal worden de jongen tussen eind juni en eind juli geringd, dit jaar waren we al rond half mei aan het ringen. Omdat de jongen vroeg zijn uitgevlogen, was de verwachting dat veel paartjes tot een tweede broedsel zouden overgaan. Dat bleek inderdaad het geval en nu in oktober zijn er nog steeds paartjes met grote jongen. We zitten tot op heden aan 50 eerste broedgevallen en 15 tweede broedgevallen. Een enorm contrast met 1997.

Ringen

Waarom ringen, waar is dat goed voor? Door het ringonderzoek weten we nu dat een Kerkuil 50% kans heeft om vroeg of laat te sneuvelen in het verkeer. Op plaatsen in Nederland waar veel uilen voorkomen en tevens een druk wegennet aanwezig is die kans zelfs 70%. De brede wegbermen in Flevoland zijn bijvoorbeeld berucht. De bermten zijn heel kruidenrijk en worden extensief beheerd. Twee maaibeurten per jaar dus. De na het maaien vrijgekomen muizenholletjes vormen een waar restaurant voor de uilen. Ze vliegen daarbij vaak laag de weg over met

alle gevolgen van dien. Verder komen we te weten hoe oud een kerkuil kan worden. De oudst geringde kerkuil in Nederland is maar liefst 18 jaar geworden. In mijn regio was de oudst geringde uil een Groesbeker uil die 6 jaar en 11 maanden is geworden. Het afstandrecord staat ook op dat van een uit Groesbeek afkomstige uil. De vogel werd in Frankrijk 114 dagen na de ringdatum als verkeersslachtoffer teruggevonden. Hij had 763 km afgelegd.

Verder is het ringen van de jongen een mooie gelegenheid om met name de jeugd kennis te laten maken met deze fraaie vogel. De jonge vogels mogen worden vastgehouden, voor veel kinderen een bijzondere ervaring. Het ringen gebeurt meestal vanaf de tijd dat de jongen drie weken oud zijn. De adulten zitten dan overdag niet meer bij de jongen in de kast. Vogels hebben een slecht ontwikkeld reukvermogen. Van verstoring door ringactiviteiten is dan ook geen sprake.

Kerkuilen in Groesbeek

In de periode 1993 t/m 2000 broedden er jaarlijks ongeveer 3 paartjes van de Kerkuil in Groesbeek. In het veldmuizentopjaar 1996 waren dat er 5 en in het daarop volgende jaar geen een. In de jaren 2000/2003 waren er telkens 4 broedsels. In nog recentere jaren zijn er 5 tot 6 broedgevallen met als absolute uitschieter het jaar 2005 toen er 10 broedgevallen zijn gevonden. Dat jaar waren er zelfs in een tweetal Bosuilenkasten in de Heilig Landstichting broedgevallen van de Kerkuil. De kasten hangen in bostuinen waar je normaal nooit een Kerkuil zou verwachten. In de gehele onderzoeksperiode is er 66 keer een eerste broedsel en 2 keer een tweede broedsel geweest. In totaal zijn er 217 jongen uitgevlogen.

Ter vergelijking: In de Ooijpolder waren in dezelfde periode 64 eerste broedsels en 3 tweede. Daar vlogen 214 jongen uit. De Ooijpolder is veel groter dan Groesbeek en er hangen meer kasten. Blijkbaar is het voor de uilen goed toeven in Groesbeek.

Afgelopen voorjaar heb ik het grondgebied van de gemeente Groesbeek geïnventariseerd op het voorkomen van de Steenuil. Op 23 plaatsen reageerden mannetjes met hun roep als reactie op het afspelen van het geluid met een cassetterecorder. Ook die soort is dus rijk vertegenwoordigd in onze gemeente.

Dat Groesbeekse Kerkuilen zeer flexibel kunnen zijn bleek op 4 juni van dit jaar. Bij een zorgboerderij kreeg Marcel, een van de vaste krachten, de schrik van zijn leven toen een kerkuilenkast met 4 volgroeide jongen van zes meter hoog omlaag viel. Met een luide klap kwam de kast op een betonvloer terecht. Een jong bleef in shock liggen, twee verdwenen te voet onder de stobalen en een was onvindbaar. De bewoners plaatsten de kast vervolgens op een drie meter lager

Aardmannetjes bij het ringen van kerkuiljongen

gelegen balk en zetten het enige jong terug dat ze hadden kunnen vinden. Wij hoorden dit verhaal pas op 8 juni toen we de jongen wilden gaan ringen. Bij inspectie bleken alle jongen echter gezond en wel in de kast te zitten. De kast was door een ondeugdelijke bevestiging naar beneden gekomen. Hij was daar overigens door de vorige bewoner zelf opgehangen.

Uitgelicht

Als Kerkuilen zich eenmaal hebben gevestigd op een geschikte plaats, kunnen ze daar jaren achtereen blijven. Vaak geven ze de voorkeur aan grote boerderijen met bijgebouwen omgeven door oude bomen. In Groesbeek staat zo'n boerderij langs de oude spoorlijn Nijmegen-Kleef. De verruigde spoorwegberm vormt al een goed muizenbiotop op zich. Op een donkere, rustige zolder is daar in de winter van 1995/96 een kast geplaatst. Meteen in 1996 waren er drie jongen. Met uitzondering van 1997 is er elk jaar een broedsel geweest. In 2006 is het legsel verlaten aangetroffen. Door voedselgebrek zijn in dat jaar veel legsels verlaten. Een broedend vrouwtje verlaat de eieren, als het mannetje te weinig prooi voor haar aanvoert. Er is dus al elf jaar lang een legsel geweest op die plek. In 2007 is er zelfs twee keer gebroed en vlogen er twee keer vijf jongen uit. Het totaal aantal uitgevlogen jongen is 42!! Onze oudste uil is er geboren. De vogel is 6 jaar en 11 maanden oud geworden, voordat het dier als verkeersslachtoffer drie kilometer van "huis" om het leven kwam.

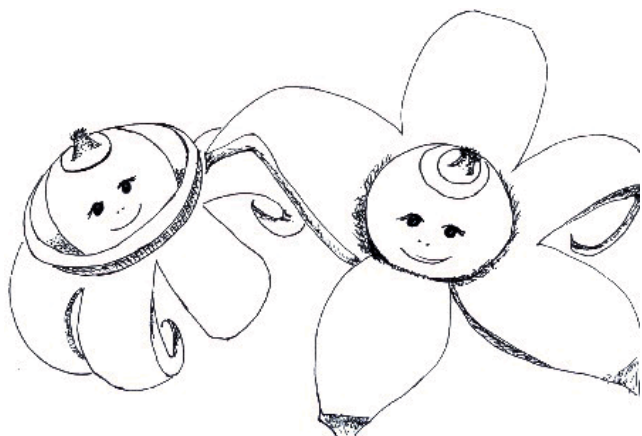
Website

Sinds het begin van 2007 heeft de uilenwerkgroep een eigen website (www.kerkuilen.nu). Daarop was in het afgelopen broedseizoen het wel en wee van een uilenpaartje in het kerkje van Ooij te volgen via een webcam. Verder staat op de website nog veel meer informatie over onze activiteiten en bevindingen in het werkgebied.

Jan Jacobs

www.kerkuilen.nu

Aardsterren

DONDERDAG 17-05-2007 DAUWTRAPPEN MET DE REEËN

Donderdag was het wel heel vroeg dag. Om 05.40 uur liep bij ons de wekker al af, Niels opstaan we gaan Reeën kijken ,lekker Dauwtrappen met de Aardsterren.

Om 06.30 uur waren we dan allemaal bij de Tulkesbôm. Iedereen was al goed wakker en hadden er ook allemaal zin in.

06.40 aankomst BOTTERPOT- DE BRUUK iedereen MUISSTIL, nog gauw even een krentenbolletje en dan gaan we vertrekken.

Na goed kijken en luisteren door jullie, Ja echt heel goed, gaven we het na ruim een uur toch maar op. Toen kwam Annemieke met een leuk spelletje, een van ons was een VOS en de rest Reeën dat was wel lachen. Daarna zij we nog even op de oude stortplaats geweest, vanwaar we een prachtig uitzicht hadden over Groesbeek.

09.00 uur kwamen we bij Niels thuis waar enkele moeders de koffie en warme broodjes klaar hadden. We hebben lekker ontbeten en nog wat gezellig gekletst , het was toch weer een hele leuke dag. Tot de volgende keer.

Niels en Dik

Zaterdag 2 juni gingen we kevers zoeken op de St. Jansberg. Het weer was ons goed gezind , het was een prachtige , warme dag.

We parkeerden de auto's bij de kaasboerderij. Daar liepen we het pad op richting het bos. Zoals Annemieke verteld had ,werd er gelijk op de grassprietten naast het pad gezocht naar kevers , en na enkele minuten werd de eerste al gesignaleerd.

Aan de hand van de zoekkaart werd bekeken welke van de vele soorten kever het was.

Ook werd er met de meegenomen schepjes volop in de grond gewroet , hier werden verschillende beestjes aangetroffen , van regenwormen , kevertjes tot aardvlooien.

In de zakjes en potjes werden er vele beestjes mee naar huis genomen, voornamelijk Lieveheersbeestjes Tijdens de pauze werd ontdekt dat er met de loepen ook andere dingen gedaan konden worden , niet alleen de kevers bestuderen, maar ook gaatjes branden in de bladeren en vuurtje stoken .

Annemieke liet zien dat er zo snel brand kon ontstaan, dus dat ze hier erg mee moesten oppassen. Nadat het eten op was zagen we enkele paardendrollen liggen ,we gingen meteen op zoek naar mestkevers , maar helaas de drollen waren er pas net neergelegd , het was nog te vers voor de kevers.

We hadden maar enkele honderd meters afgelegd , maar de tijd begon al te dringen, we moesten terug richting auto. Zo zie je dat er op een klein stukje al heel veel te ontdekken valt.

Aan het einde werd er nog een wedstrijd gedaan : de groep werd in tweeën gedeeld ,en elke groep moest met materiaal wat in de buurt op de grond te vinden was , een kever maken. Een kever bestaat altijd uit een kop , een hals een lijfje en zes poten .

Zaterdag 25 augustus vertrokken we met de auto naar Nieuw Bergen naar de schaapskooi. Na even gezocht hebben we de schaapskooi gevonden. Wat is Nederland toch mooi en zo dichtbij.

Sandra de herderin stond ons al op te wachten ze heeft ons veel verteld. De schaapskooi was een mooie stal voor de schapen, deze is een paar jaar geleden gebouwd.

Eromheen zat een hek en daarbinnen liepen de schapen. Er waren 164 heideschapen, Een mannetjes schaap heet een ram en een vrouwtjesschaap heet een ooi, natuurlijk heet een babyschaap een lammetje. De lammeren liepen ook al mee ze waren al best groot. Ook waren er 4 honden die om de beurt meegaan waarvan de jongste het nog moest leren, dit waren bordercollies

De herders hebben een drukke baan hoor, ze zijn de hele dag aan het lopen en moeten alles goed in de gaten houden en zorgen dat de schapen op de juiste plek gaan eten. De schapen lopen op de hei en zorgen ervoor dat deze mooi blijft groeien. Ze eten gras, hei en andere plantjes.

Zaterdag had Sandra een hulpherder (zie foto), we mochten een eindje meelopen. Het hek ging open en de schapen gingen de hei op. De honden liepen hard om ze bij elkaar te houden, de herder gaf de honden aanwijzingen wat ze moesten doen met een fluitje en hij riep naar ze.

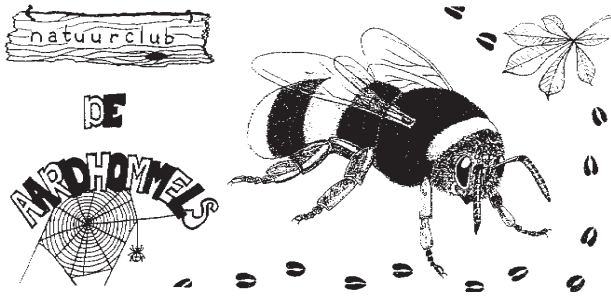
Na een tijdje zijn we teruggelopen en hebben we de lammetjesroute gelopen, een speurtochtje met opdrachten.

En wat kwamen we onderweg tegen op een heel mooi plekje met een prachtig uitzicht? Een picknicktafel waar we lekker ons brood hebben opgegeten.

Het was alweer een zeer leuke en gezellige dag. Na afloop kregen we ook nog een leuke lammetjes mok als aandenken.

We hebben weer erg genoten op deze prachtige dag! Groetjes, Laura en Karin

Verslag van het zomerseizoen

DE LEEMHUT

Op 3, 17, 21 maart hebben wij een leemhut gemaakt

We gingen eerst naar de foerpot om takken van de struiken af te zagen, toen we het eenmaal hadden konden we gaan bouwen.

We zetten eerst 5 dikke takken in een cirkel en dan konden we gaan vlechten en als het gevlochten was konden we de leem erop gaan smeren, maar dat bleef toch niet zo goed zitten dus we moesten het een paar keer repareren.

De leem voor de leemhut kwam uit onze leemwal en midden in die leemwal hadden we een eilandje gemaakt en we hadden zo diep

gegraven dat we bij de riolering kwamen maar we hadden hem niet geraakt, en er was water in gekomen dus iemand was bommetjes gaan doen. Toen moest er een rieten dak op want anders ging hij lekken.

Maar bij het riethalen had ik mijn vinger gesneden want dat riet is heel scherp ☹️☹️☹️☹️☹️ maar toen week twee weken daarop terugkwamen waren er takken uit gegroeid dus was de hut levend geworden 😊😊😊😊😊

Jorg Theunissen

14 april 2007

Vissen met de vissenexpert Jan Kranenbarg in sloot langs Lage Horst. Gevangen: Bermpje; riviergrondel; driedoornige stekelbaars en in poel bij Ketelstraat Kleine watersalamander; groene/bruine kikker in eendenei en grote spinnende waterkever

ZATERDAG 28 APRIL 2007

Eerst deden we de verkiezingen van 'Het dier van de maand'. Mijn dier kreeg de meeste stemmen. Het was de purperreiger. Die hadden Henny en ik gezien bij de Zouweboezem.

Daarna gingen we op pad. Het was heet, dus een mooie dag om zandhagedissen te gaan zoeken. Op de fiets gingen we naar het bos, over het paadje langs het spoor. We zijn onderweg een paar keer gestopt om te kijken. Nick zag de eerste zandhagedis. In totaal hebben we er zeven gezien, mannetjes en vrouwtjes. Het mannetje heeft een groene zijkant en het vrouwtje heeft een bruine zijkant. Ze waren supersnel. Als je bewoog gingen ze ervandoor. Laura vond nog een dode zandhagedis. Ook hebben we nog heel veel langsprietmotten gezien die op een boom zaten.

Toen kregen we dorst. Gelukkig had Henny koude choco meegenomen. Die dronken wij op bij de Mulderskop. Ook de peperkoek verdween weer razendsnel in onze hongerige maagjes. Lard was in een boom geklommen en dronk daar zijn choco op.

De tijd was om en we moesten terug naar de Tullekesbôm. Op de terugweg hebben we niks bijzonders gezien. Ik vond het een leuke ochtend.

Willeke

12 MEI 2007

BRUUK

Sil: dode hazelworm; Meike: larve geelgerande waterkever

Boompieper, vleeskleurige orchis, gele lis, waterarbeid, grote ratelaar, kruipend zenegroen, platbuik, Azuurwaterjuffer, kikkers, rups donsvlinder, grote boom omgevallen, appeltakvlinder, jonge eenden, witte kwikstaarten, moeraskartelblad; Frank: nestjes

Aardmannetjes

Zaterdag 6 oktober.
*Het weer; Fantastisch
 herfstweer.
 In "het Kraayendal"
 maakten we in 2 groepjes
 een speurtocht voor elkaar.*

*Halverwege de rode paaltjesroute
 kwamen we elkaar tegen en wisselden*

*de blaadjes. Het speuren
 begon. De twee leukste
 vragen waren; 1.*

*Zoek blaadjes van 3
 verschillende bomen met
 hun vrucht erbij. 2. Maak
 van de afgefallen schors
 van de napoleonsden
 een blokhutje voor de
 kabouters. Natuurlijk
 waren er ook vragen
 over de vele prachtige
 paddenstoelen.*

Zaterdag 15 september Het weer;
voloop zon!

*We gingen naar "de Mulderskop". We
 gingen er op zoek naar knikker gallen.
 We vonden er 31!! Vooral aan de kleine
 eikjes langs het grote pad groeiden de
 meeste. De kinderen hadden van thuis
 een gazen potje met een bodempje water
 meegenomen. Met een roestige spijker
 erbij en de fijngehakte gallen maakte
 iedereen zijn eigen inkt. Een etiketje erop
 en het zag er perfect uit. Laura schreef
 en tekende er zelfs haar Aardmannetjes
 verslag mee.*

Zaterdag 25 augustus. Het weer;
Prachtig!!

*We liepen rondom De Drullerberg in het
 Reichswald. We raakten helemaal in de
 ban van de mestkever. We namen er een
 in onze gesloten hand en o wat zijn ze
 sterk. Het kostte ons moeite om ze niet
 te laten ontsnappen. Ook ontdekten we
 dat ze geluid maken!*

Zaterdag 9 juni. Het weer: een
druilerige dag.

*De Aardmannetjes mochten mee met Jan
 Jacobs en Roland Zollinger om jonge
 steenuilen en jonge kerkuilen te ringen.
 De kerkuilen zijn geboren in de kerk op
 de Horst, ze werden er met een ladder
 even uitgehaald en een kwartiertje erna
 weer teruggezet. Dit laatste konden wij
 volgen via de webcam die aangesloten
 was op de t.v. in de pastorie. Een heel
 bijzondere ervaring.*

Bij de vogels thuis

We schrijven juni 1991. Zoals vrijwel elke zondagochtend ben ik op pad, vogels kijken! Deze dag zit ik op de dijk bij de Erlecomse Waard, genietend van een Watersnip die langs de waterkant naar voedsel zoekt. Ineens komt er een steenrode steltloper het beeld binnen lopen. Ik knipper even met de ogen want hier dribbelt een heuse Krombekstrandloper, en wel in zijn prachtige zomerkleed! Even later breekt er plotseling paniek uit onder de vogels, en alles vliegt op. Recht boven ons zweeft een grote roofvogel met slanke vleugels, onmiskenbaar een Visarend. Mijn hart explodeert bijna van vreugde, ik kan m'n geluk niet op! Jaren later zou ik als bioloog nog uitgebreid te maken krijgen met deze fantastische soorten...

Het begin

Al op de kleuterschool legde ik een bovenmatige interesse in 'beestjes' aan de dag. Ik kon uren zoeken naar kevertjes, slakken, 'zeikleempen' en ander klein gespuis. Na schooltijd maakte ik, gewapend met schepnet en jampot, strooptochten door de huidige Foeperpot, waar ik heroïsche ontmoetingen had met vlokreeftjes, geelgerande watertorren en waterschorpioenen. Mijn interesse in dieren bleef niet onopgemerkt en ik werd op de basisschool dan ook vaak opgetrommeld om een wesp of spin uit een klaslokaal te verwijderen.

Rond m'n achtste kreeg ik m'n eerste verrekijker en ging er een nieuwe wereld voor me open. Eerst waren er de tochten naar De Bruuk, waar ik Waterrallen, Houtsnippen, Witgatjes, ja zelfs een Rode Wouw zag. Vanaf het moment dat ik in Nijmegen naar school ging breidde ik mijn actieradius uit naar de Duffelt en Ooijpolder. Steevast elke zondag was ik daar te vinden, genietend van hoe de seizoenen steeds weer verschillende vogels brachten. Bijzondere waarnemingen werden met hoofdletters in een opschriftboekje genoteerd waardoor we nu nog herinneringen kunnen ophalen aan het Porcelainhoen bij de Oude Waal (20 september 1992) of de drie Zwartkopmeeuwen bij de Kaliwaal (25 April 1993). Overigens waren Grote Karekieten voor 1993 zo gewoon dat ze zonder hoofdletters opgetekend werden. Inmiddels is deze soort uit de Ooijpolder verdwenen. Eén keer brak ik de zondagse Ooijpoldertraditie en ging ik 'eens een keer' mee met Gerard Müskens en Ronald Zollinger naar het Reichswald om naar roofvogels te kijken. Die dag werden er jonge Sperwers geringd. Het van zo dichtbij kunnen meemaken van een vogel maakte een dusdanige indruk dat ik nadien weinig zondagen gemist

Een padje gevonden (1985)

Op weg omhoog naar een nest jonge buizerden (1999)

heb. Zelfs toen ik in Wageningen biologie studeerde reisde ik regelmatig af naar Groesbeek om op zondag mee het bos in te kunnen op zoek naar Buizerden, Havikken, Sperwers en Wespddieven. Zelfs toen ik mijn promotieonderzoek deed aan het Nederlands Instituut voor Ecologie (inmiddels woonde ik in Utrecht) was ik bijna elke zondag in een boom in het Reichswald te vinden. Het is een understatement om te zeggen dat het onderzoek naar roofvogels me toen gegrepen heeft.

Verdere ontmoetingen met de Krombekstrandloper

Tijdens mijn biologiestudie in Wageningen bleven de vogels aan me trekken. Hoewel ik serieus heb geflirt met insecten (ik heb zelfs onderzoek naar sluipwespen in Amerika gedaan), kroop het bloed waar het niet gaan kon, en stond ik in mei 2000 klaar om af te reizen naar het afgelegen Siberië om onderzoek te gaan doen aan broedende steltlopers. Miljoenen vogels reizen elk jaar af naar de ijzige toendra waar ze in een korte zomer hun eieren leggen en hun jongen grootbrengen. Het was indrukwekkend om de vogels die ik zo goed kende uit de Ooijpolder en De Bruuk nu eens in een heel andere omgeving te zien, hun eigenlijke 'thuis'. Het was op de Siberische toendra een koud maar zeker hartverwarmend weerzien met de Krombekstrandloper, die daar leeft

Met een Rotgans in Siberië (2004)

tussen de Lemmingen, Poolvossen en Rendieren, samen met Rotganzen, Ruigpootbuizerden, Sneeuwuilen, Geelsnavelduikers en Ijsgorzen. Eén van de onderzoeksdoelen in 2000 was om het broedgedrag van verschillende soorten strandlopers te registreren. Hiervoor gebruikten we kleine temperatuursensoren die we tussen de eitjes in het nest legden. Zat een vogel op het nest dan wees de sensor bijna 40 °C aan, was de vogel afwezig dan zakte de temperatuur snel tot het vriespunt, de daar heersende omgevingstemperatuur.

We waren speciaal geïnteresseerd in het vergelijken van soorten met verschillende broedstrategieën. Bij de Bonte Strandloper bijvoorbeeld lossen het mannetje en het vrouwtje elkaar af, waardoor het nest vrijwel continu bebroed wordt. Bij de Krombekstrandloper laat het mannetje het vrouwtje echter in de steek zodra de eieren zijn gelegd en draait het vrouwtje alleen voor de broedzorg op. Zij moet constant een afweging maken tussen de eieren warm houden en zelf eten. Door de klok rond verschillende nesten van de Krombekstrandloper in de gaten te houden kwamen we er achter dat vrouwtjes hun nest minder lang verlaten als het kouder is. Ze teren dus liever in op hun eigen (vet)reserves dan dat ze hun eieren (te)

Zomer in Siberië (2002)

Krombekstrandloper op de toendra (2002)

veel te laten afkoelen. Na 21 dagen stug doorbroeden kwamen de eieren uit, tenminste als de Poolvos ondertussen niet was langsgelopen, en konden we genieten van de jonge pluizeballen die met onzekere tred hun koude wereld verkenden.

Verdere ontmoetingen met de Visarend

Na mijn promotieonderzoek ben ik afgereisd naar het zuiden van Zweden waar ik aan de universiteit van Lund een paar jaar onderzoek ga doen aan de trek van verschillende roofvogelsoorten. Dat ze aan de universiteit van Lund onderzoek doen aan trekvogels is overigens geen toeval. Op een steenworp afstand van Lund ligt namelijk Falsterbo, een klein schiereiland waar iedere herfst honderdduizenden roofvogels de (daar) korte oversteek naar Europa maken.

Eén van de technieken waarmee trekvogels gevolgd en bestudeerd kunnen worden zijn satellietzenders. Dit zijn kleine apparaatjes die als een soort rugzakje door de vogels worden gedragen. Satellietzenders zijn te zwaar om op een kleine trekvogel zoals de Boerenzwaluw te binden. Daarom zijn de onderzoekers in Lund ooit begonnen met het volgen van een grotere trekvogel, de Visarend. Er broeden zo'n 3000 paartjes Visarend in Zweden. Ringterugmeldingen gaven al aan dat de meeste vogels aan de West-Afrikaanse kust overwinteren. In mijn

Broedgebied van de Visarend in het noorden van Zweden (2007)

huidige onderzoek probeer ik een link te leggen tussen migratie en het landschap waar de vogels doorheen vliegen. De Visarend, die alleen vis eet, is hiervoor een uitstekend studieobject, omdat we de plekken waar ze eten kunnen vinden (meren/rivieren) gemakkelijk op een kaart of satellietfoto kunnen herkennen. In de zomer van 2006 zijn we begonnen met het vangen van Visarenden om een nieuw type transmitter te proberen. Deze transmitter geeft elk uur een zeer precieze locatie (tot op 10 m). Het vangen van volwassen Visarenden vergt nogal wat klimwerk in hoge bomen waarbij mijn jarenlange ervaringen uit het Reichswald uitermate goed van pas kwamen.

Portret van een volwassen Visarend gevangen voor het zenderonderzoek (2007)

De resultaten van de nieuwe zenders waren dusdanig nauwkeurig dat we tijdsbudgetten konden opstellen. Met andere woorden, we konden nu voor het eerst reconstrueren

hoe lang een Visarend op een dag vliegt en waar en wanneer hij stopt om te eten. De resultaten gaven een heel nieuw beeld van trekkende vogels. In Europa, waar meertjes en riviertjes talrijk zijn, doet de Visarend het verrassend rustig aan. Hij vliegt maar een paar uur op een dag en verdoet schijnbaar kostbare vliegtijd nabij meertjes en riviertjes, op zoek naar voedsel. Een consequentie van dit rustige leven is dat een Visarend slechts zo'n 145 kilometer per dag aflegt. Zodra de Middellandse Zee is overgestoken verandert de Visarend zijn gedrag echter plotseling. Hij lijkt dan warempel haast te hebben en benut bijna alle uren daglicht om te vliegen. Op deze manier wordt de Sahara, waar water schaars is, razendsnel over gevlogen met een snelheid van gemiddeld 260 kilometer per dag.

Het is een groot voorrecht je zo intensief met deze fantastische vogels bezig te kunnen houden. Als onderzoeker word je als een soort Niels Holgersson meegesleurd op prachtige reizen.

Tenslotte

Groesbeek, en haar directe omgeving, is uitermate rijk aan natuur. Het is met name de diversiteit die in het oog springt: uitgebreide bosgebieden (Reichswald) worden afgewisseld met heide (Mulderskop), moerasgebieden (De Bruuk), heggelandschap (Duffelt) en uiterwaarden (Ooijpolder). Mijn tochten door het Rijk van Nijmegen, steevast op de fiets, hebben zonder twijfel een verwondering bij mij gewekt over het reilen en zeilen van dieren in hun natuurlijke omgeving. Een verwondering die eigenlijk alleen maar toeneemt hoe meer je te weten komt! Het belangrijkste voor mijn carrière in de biologie is echter geweest dat ik reeds in Groesbeek goed heb leren kijken naar dieren in hun natuurlijke omgeving. Dit begon eigenlijk al bij de kevers en andere insecten die ik als kleuter urenlang kon volgen, maar het betreft ook de vele vogels die ik altijd lang volgde, simpelweg om te zien wat ze dóen. Laten we zuinig zijn op de natuur in en rond Groesbeek en de jeugd er vertrouwd mee maken. Met een schepnetje woelen in een dampende boerensloot is toch echt wel veel gaver dan het laatste computerspel...

Raymond Klaassen

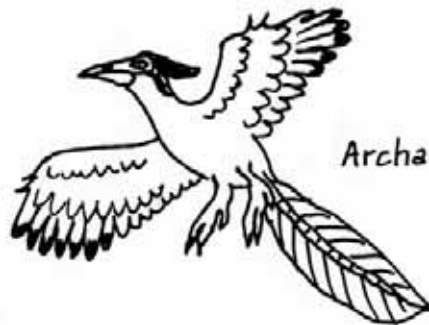
Weet je weetje

Zo heft als een veertje

Wat hebben vogels dat andere dieren niet hebben? Juist..... veren! Veren isoleren heel goed en houden de vogel warm. Ook zijn ze heel licht en zorgen voor een groot en sterk vliegoppervlak.

150 miljoen jaar geleden bestond er al een dier met veren; de Archaeopteryx.

Half reptiel en half vogel, meer zwevend dan vliegend nog, maar door zijn veren de stamvader van de moderne vogels.

Archaeopteryx

Veren zijn, net als schubben en haren, verhoorde delen van de

bovenste huidlaag. Ze groeien uit speciale papillen (veerzakjes) die per jaar 1 tot 3 veren kunnen produceren.

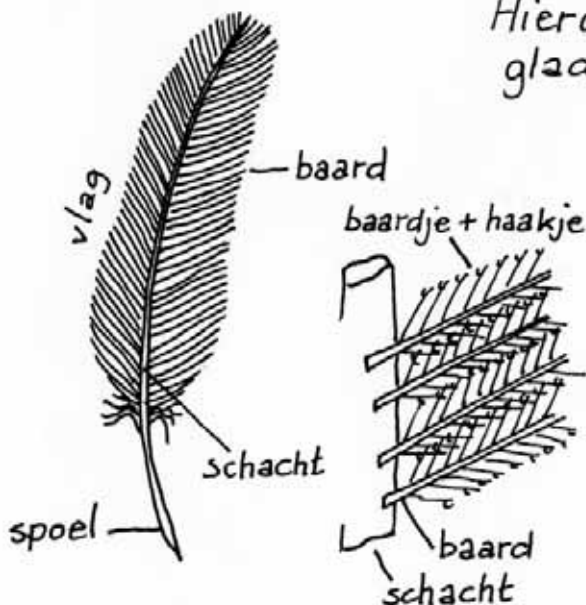
Ze bestaan vooral uit keratine, dat ook in je nagels en haren zit. Er zijn 4 soorten veren: de donsveren, dekveren, slagpennen en staartpennen.

Een veer bestaat uit een schacht met aan weerskanten de 'vlag', die weer uit baarden bestaat. Dwars op de baarden staan fijne baardjes, waaraan kleine haakjes zitten die in elkaar vastgrijpen.

Hierdoor wordt de veer een mooi glad geheel zonder spleten.

Als vogels hun veren 'poetsen', zorgen ze er met hun snavel voor dat alle haakjes weer netjes in elkaar zitten.

Bij donsveertjes zitten de baarden niet aan de schacht, maar schieten uit de 'spoel' omhoog. Ook hebben ze geen haakjes zoals de andere veren.

Donsveertjes houden de vogel warm, dekveren maken hem waterafstotend, de slagpennen geven lift- en stuwkracht, zodat de vogel kan vliegen en de staartpennen zorgen vooral voor sturing, stabiliteit en afremming. Behalve om te vliegen, hebben vogels ook veren 'voor de mooierheid'. Vooral mannetjes zijn soms mooi gekleurd!

staartveer
van mannetjes-
pauw

Vrouwtjes hebben vaker veren in schutkleur, zodat ze niet opvallen tijdens het broeden, terwijl de mannetjes pronken met hun verenkleed om de vrouwtjes te imponeren. Bij sommige vogels is de kleur van de veren afkomstig van het voedsel dat ze eten: Flamingo's zijn roze door de garnalen die ze naar binnen werken!

Om hun verenkleed te verzorgen en waterafstotend te houden, hebben de meeste vogels net boven hun staart een klier die vettig spul uitscheidt. Met hun snavel verspreiden ze dat over hun veren. Andere vogels, zoals b.v. papegaaien, gebruiken hiervoor hun donsveren die afbreken tot een natuurlijk talkpoeder. Omdat veren toch slijten, krijgen vogels zo'n 1 x per jaar nieuwe veren. Dit heet 'ruien'!

Hoeveel veren hebben vogels eigenlijk? Dat verschilt nogal. Zo hebben zangvogels 1100 tot 4600 veren. Een zeearend 7000 en een kip 8000. Watervogels hebben (i.v.m. isolatie) de meeste veren. Zo heeft de wilde eend er 12.000 en de zwaan wel 25.000! (Wie dat ooit geteld heeft?)

Jeske de Bekker

Werkochtend Landschapsbeheer Groesbeek onder toezicht van de Ploegdriever(s)?

Op zaterdag 21 juli 2007 was er een werkochtend gepland waarin we enkele poelen bij het Schildbroek en het Holthuuserpaedje zouden opschonen. Ondanks de vakantietijd kwamen die ochtend toch nog negen vrijwilligers opdagen.

Voorzien van kaplaarzen en sommige van ons in een waadpak trokken we gewapend met zaag, zeis en riek gezamenlijk ten strijde om de alles overwoekerende lisdodde te verwijderen. Aan het eind van de ochtend waren de drie poelen langs de spoorlijn bij het Schildbroek (onderdeel van de ecologische verbindingzone) geheel vrij van lisdodde en hadden we een paar mooie broedhopen voor de ringslang gemaakt. Het werk was gedaan en de meesten stonden op het punt naar huis te gaan. Henk Eikholt, Heinz Giesbers en Toon Lamers waren aan het overleggen om nog even de poeltjes langs het Holthuuserpaedje aan te pakken. Omdat dit niet zoveel werk was, zouden ze dit wel even met z'n drieën doen. Tijdens dit overleg hoorden enkelen van ons het gepiep van een jonge vogel, maar ze konden hem niet lokaliseren. Het geluid leek verdacht veel op dat van een jonge Witte kwikstaart (ploegdriever). Toon, Heinz en Henk reden vervolgens met de tractor naar de poeltjes langs het Holthuuserpaedje. Toen ze daar waren aangekomen en de tractor langs de kant hadden neergezet, hoorden ze tot hun grote verbazing ook daar het geroep van een jonge

ploegdriever. Na wat speurwerk vonden ze een compleet nest met vier jonge witte kwikstaarten onder de motorkap van de tractor. De verstekelingen hadden het hele avontuur, vanaf kwekerij Eikholt naar de poelen bij het Schildbroek en terug via het Holthuuserpaedje, bovenop de draaiende motor van de tractor wonderbaarlijk genoeg overleefd. Dit is nog eens echte natuurbeleving!

Peter Pouwels

